

EUR Research Information Portal

Stimuleren van toptalent in het onderwijs

Published in:

Pedagogische Studien

Publication status and date:

Published: 01/01/2019

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Citation for the published version (APA):

Zuiker, A. A. M., Born, M. P., & Van Strien, J. W. (2019). Stimuleren van toptalent in het onderwijs: effect op negatieve gevoelens bij uitblinken. *Pedagogische Studien*, 95(4), 227-253. <http://hdl.handle.net/1765/115123>

[Link to publication on the EUR Research Information Portal](#)

Terms and Conditions of Use

Except as permitted by the applicable copyright law, you may not reproduce or make this material available to any third party without the prior written permission from the copyright holder(s). Copyright law allows the following uses of this material without prior permission:

- you may download, save and print a copy of this material for your personal use only;
- you may share the EUR portal link to this material.

In case the material is published with an open access license (e.g. a Creative Commons (CC) license), other uses may be allowed. Please check the terms and conditions of the specific license.

Take-down policy

If you believe that this material infringes your copyright and/or any other intellectual property rights, you may request its removal by contacting us at the following email address: openaccess.library@eur.nl. Please provide us with all the relevant information, including the reasons why you believe any of your rights have been infringed. In case of a legitimate complaint, we will make the material inaccessible and/or remove it from the website.

Stimuleren van toptalent in het onderwijs: effect op negatieve gevoelens bij uitblinken

A.A.M. Zuiker, M.Ph. Born en J.W. van Strien

Samenvatting

Het stimuleren van toptalent staat hoog op de beleidsagenda van het onderwijs. Doel is om de egalitaire cultuur te veranderen in een ambitieuze, prestatiegerichte leercultuur waarin uitblinken wordt gewaardeerd en beloond. Uitblinken is een positieve ervaring die persoonlijke voldoening kan geven. Het kan echter ook leiden tot interpersoonlijke spanningen en negatieve gevoelens als uitblinkers sensitief zijn voor het feit dat hun superieure status een bedreiging vormt voor de overtroffen persoon. Exline en Lobel (1999) introduceerden voor de negatieve gevoelens bij uitblinken de term *Sensitivity about being the Target of a Threatening Upward Comparison* (STTUC). Middels een systematische review van 39 studies (37 steekproeven) werd evidentie gevonden voor het STTUC-raamwerk en kwam naar voren dat zowel kenmerken van de uitblikker, van de situatie als van de relatie met de overtroffen persoon van invloed zijn op het ervaren van STTUC. Interessant in het kader van het toptalentenbeleid is de bevinding dat in individualistische, prestatiegerichte culturen waarin ongelijkheid wordt geaccepteerd meer STTUC wordt ervaren. Verder blijkt sociotropie een consistente en robuuste voorspeller van STTUC, terwijl narcisme positieve emoties bij uitblinken voorspelt. Deze bevindingen suggereren dat de beoogde mentaliteitsverandering in het onderwijs STTUC kan versterken en narcistische uitblinkers bevoorrecht boven sociotropische uitblinkers. Implicaties voor het beleid en de praktijk worden besproken.

Kernwoorden: Uitblinken, STTUC, Toptalent, Onderwijs

1 Inleiding

Excellentie staat hoog op de beleidsagenda van het onderwijs. De afgelopen decennia is getracht de onderwijscultuur in Nederland ambitieuzer te maken. Zowel in 2003 als 2007 betoogde toenmalig premier Balkenende in zijn toespraken voor de opening van het academisch jaar dat tevreden zijn met een zesje niet meer van deze tijd is en dat de middelmatigheid uitgebannen en excellentie bevorderd dient te worden. De gelijkheidsdenken mocht wat Balkenende betreft flink worden opgeschud (Nieuwsarchief Universiteit Leiden, 2003; Rijksoverheid, 2007a). Dit ambitieuzer maken van de onderwijscultuur richtte zich in eerste instantie op het hoger onderwijs. In de notitie Ruim baan voor talent (Tweede Kamer, 2004) stond het aanmoedigen van toptalent in het hoger onderwijs centraal waarbij selectie, verschillen in collegegeld en topopleidingen voor excellente studenten als mogelijke instrumenten werden gezien waarmee geëxperimenteerd kon worden. In de praktijk ontstond er tijdens deze experimenten een verschuiving van selectie naar matching (afstemming van student en studie) en van gerichtheid op toptalent naar het talent ontwikkelen bij een bredere groep van studenten door middel van differentiatie. In 2007 hadden bijna alle universiteiten een vorm van honoursonderwijs, waarbij de nadruk niet zozeer lag op toptalent maar op extra gemotiveerde studenten en de kwaliteit van docenten en waarbij een bredere ontwikkeling de insteek was (Rijksoverheid, 2007b). Door deze verschuiving ontstonden twee excellentieopvattingen: een gericht op excellente studenten die meer uitdaging en stimulans nodig hebben en een gericht op excellent onderwijs waarbinnen alle studenten zich optimaal kunnen ontwikkelen (Sirius, 2014). Al met al heeft het excellentieonderwijs

gezorgd voor een cultuuromslag in het hoger onderwijs waarbij het normaal is om het onderste uit de kan te halen (Sirius, 2014).

De laatste jaren krijgt het stimuleren van excellentie ook in het basis- en voortgezet onderwijs steeds meer prioriteit; mede ingegeven door de internationale onderzoeken PIRLS- en TIMMS-2011 (Meelissen et al., 2012) en PISA 2012 (Cito, 2013) waarin werd geconcludeerd dat het Nederlandse onderwijs goed in staat blijkt te zijn om de zwakker presterende leerlingen naar het gemiddelde te halen, maar dat Nederlandse cognitief excellente leerlingen minder goed presteren dan excellente leerlingen in andere landen. Uit een peiling onder leerlingen in het voortgezet onderwijs (GfK Intomart, 2014) kwam naar voren dat ruim de helft van de leerlingen die zichzelf zien als toptalent (behorend bij de beste 20%) zich vaak vervelt omdat de lesstof te gemakkelijk is en zich onvoldoende uitgedaagd voelt op school. In hetzelfde onderzoek werd een breed draagvlak gevonden onder zowel ouders, leerlingen, leerkrachten als schoolleiding van alle schooltypes (basisonderwijs, VMBO, HAVO, VWO) voor het bieden van extra uitdaging aan toptalent (GfK Intomart, 2014). In 2014 kwam toenmalig staatssecretaris van onderwijs Dekker met een plan van aanpak voor het stimuleren van toptalent in het funderend onderwijs (Rijksoverheid, 2014). Net als in het hoger onderwijs werd hiermee een cultuuromslag beoogd. Toenmalig staatssecretaris Dekker schreef in een brief aan de kamer: "In onze egalitaire cultuur zijn we niet gewend om leerlingen met bijzondere prestaties in de schijnwerpers te plaatsen en extra kansen te bieden. Ik wil daar verandering in brengen en streef naar een ambitieuze leer-cultuur, waarin uitblinken wordt gestimuleerd, waar je trots op jezelf mag zijn en waar prestaties lonen. Ik wil de middelmatigheid doorbreken." (Rijksoverheid, 2013, p.2). In 2016 werkte ruim een kwart van de scholen in het voortgezet onderwijs met zogenaamde plusdocumenten waarin bijzondere prestaties zichtbaar worden gemaakt en vanaf datzelfde jaar kunnen leerlingen een *judicium cum laude* op hun diploma krijgen. Zowel in het basis- als voortgezet onderwijs is er een toe-

name van het aantal leerlingen dat meedoet aan onderwijswedstrijden (Rijksoverheid, 2016). Nog maar een kwart van de toptalente in het voortgezet onderwijs gaf in 2016 aan zich te vervelen op school (Koenen & Verhue, 2016).

De nadruk op excellentie roept ook tegenreacties op, zoals van Van Baar (2014), die een pleidooi houdt voor middelmatigheid. Hij spreekt van de prestatiegeneratie, de hoogopgeleide twintigers van nu met een onverzadigbaar verlangen naar de perfecte baan, de perfecte relatie en een hoge status; kortom uitblinken in alles. Deze hoge verwachtingen komen voor de meeste twintigers niet overeen met de realiteit, wat kan leiden tot ontevredenheid, een identiteitscrisis en burn-out. Het bestaan van deze prestatiedruk wordt bevestigd door onderzoek van Dopmeijer (2018) onder studenten in het hoger onderwijs: 68.9% van de onderzochte studenten geeft aan vaak tot zeer vaak de druk te ervaren om te presteren en 60.3% van de studenten ervaart dat de druk om te presteren is toegenomen. Studenten geven aan dat deze prestatiedruk een bepalende factor is in het ervaren van psychische klachten. Van Baar (2014) geeft aan dat de uitblinkers geluk hebben gehad; met hen komt het wel goed. Degenen die het niet bij kunnen benen onder vinden de negatieve consequenties.

Zowel vanuit het excellentiebeleid als vanuit de tegenreactie van Van Baar spreekt dat uitblinken als een uitsluitend positieve ervaring wordt gezien.

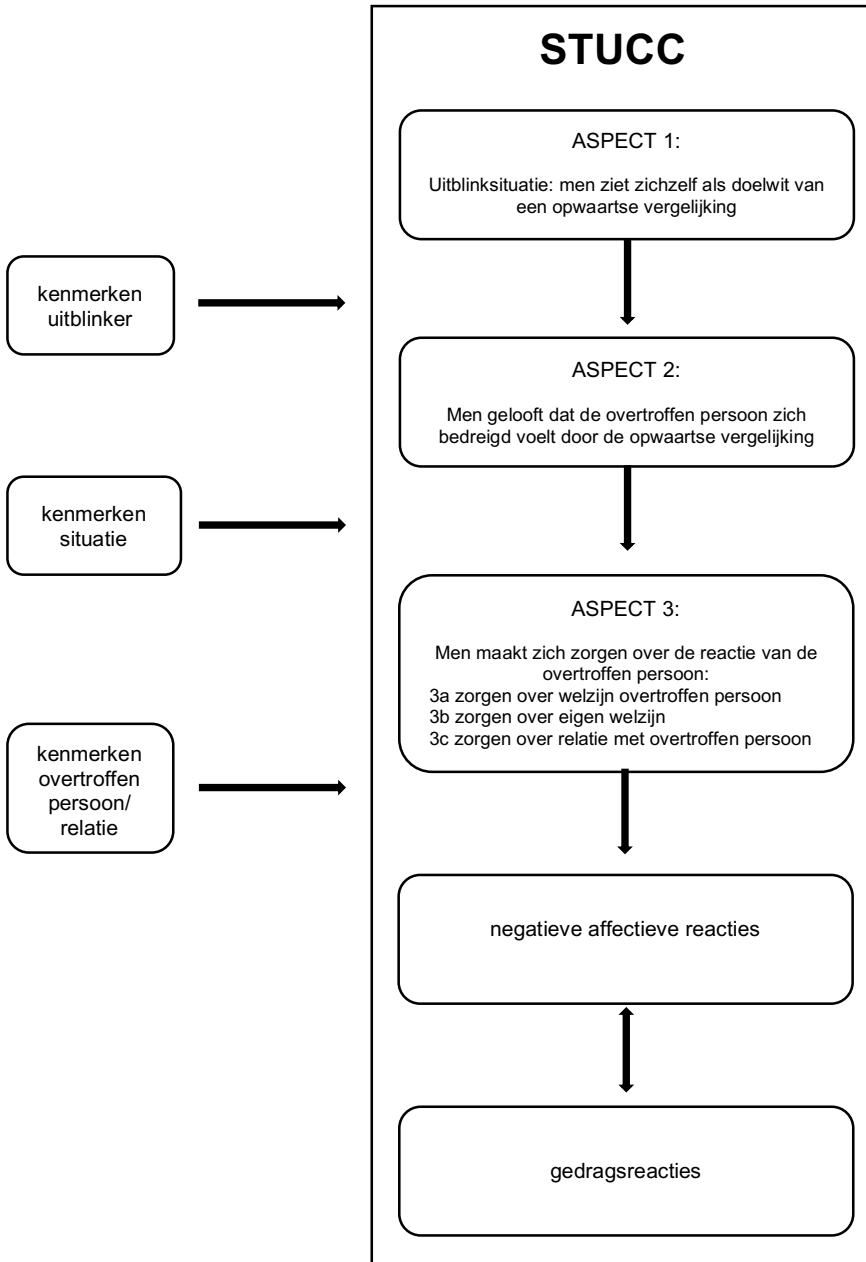
Vanuit verschillende onderzoeksrichtingen komt echter naar voren dat uitblinken een ambivalente ervaring kan zijn. Onderzoek naar *Fear of Succes* laat bijvoorbeeld zien dat succes, met name in interpersoonlijke competitieve situaties, een bedreiging kan vormen en angst kan oproepen waardoor men succes liever vermijdt (Horner, 1972; zie voor een review Tresemer, 1977). Het vermijden van succes kan gezien worden als een compromis tussen prestatiedoelen en overige doelen, zoals bijvoorbeeld sociale acceptatie (Hyland, 1989). Dat sociale acceptatie en bij de groep horen een belangrijk doel is voor middelbare scholieren blijkt uit onderzoek van Bulterman-Bos (2007). Binnen school-

klassen is er sprake van een tendens naar uniformiteit, die niet altijd in lijn is met het beoogde leerproces. Maar zelfs als deze tendens naar uniformiteit in lijn is met het leerproces (c.q. leerlingen willen graag goed presteren) kan er agressieve rivaliteit ontstaan waarbij bijvoorbeeld een uitblinker in een uitzonderingspositie terecht komt en een zondebok wordt. Aangezien de behoefte om erbij te horen beschouwd kan worden als een fundamentele behoefte van mensen en sociale uitsluiting schadelijke effecten heeft op zowel emotioneel, cognitief als fysiologisch gebied (Baumeister & Leary, 1995; Williams, Forgas & Von Hippel, 2005), kan een dergelijke uitzonderingspositie zeer bedreigend zijn. Onderzoek naar *Stigma of Giftedness* bevestigt dit: begaafde adolescenten worden gezien als anders en hebben minder aansluiting bij leeftijdsgenoten. Om een uitzonderingspositie te voorkomen hebben zij de neiging om hun begaafdheid te verbergen (Coleman & Cross, 1988; Cross, Coleman & Stewart, 1993; Cross, Coleman & Terhaar-Yonkers, 2014). Uitblinken is dus geen uitsluitend positieve ervaring, maar kan door interpersoonlijke spanningen ook leiden tot negatieve gevoelens. Exline en Lobel (1999) introduceerden voor deze negatieve gevoelens bij uitblinken de term *Sensitivity about being the Target of a Threatening Upward Comparison* (STTUC). STTUC verwijst naar de gevoeligheid van uitblinkers voor het effect dat hun prestatie heeft op anderen. Als uitblinkers het idee hebben dat hun superieure status een bedreiging vormt voor de overtroffen persoon kunnen zij zich zorgen maken over de reactie van de overtroffen persoon wat vervolgens negatieve gevoelens oproept en gedrag dat is gericht op vermijding en het geruststellen/tevredenstellen van de overtroffen persoon. De toenemende prestatiegerichtheid en nadruk op excellentie in het onderwijs kan in die zin zowel voor de overtroffen persoon als de uitblinker nadelige consequenties hebben. Dit roept de vraag op wat, STTUC in ogenschouw nemend, de consequenties kunnen zijn van het excellentiebeleid in het onderwijs op de uitblinkers zelf.

2 Theoretisch kader

STTUC komt voort uit het onderzoek naar sociale vergelijking (Festinger, 1954; zie voor reviews bijv. Dijkstra, Kuypers, Van der Werf, Buunk, & Van der Zee, 2008; Wood, 1989). Dit onderzoek heeft zich lange tijd gericht op degenen die de sociale vergelijking maken: mensen die zichzelf vergelijken met anderen die beter af zijn dan zichzelf (opwaartse vergelijking) en met anderen die minder goed af zijn dan zichzelf (neerwaartse vergelijking). STTUC daarentegen gaat uit van het perspectief van degene die het doelwit is van een sociale vergelijking. Zowel opwaartse als neerwaartse vergelijking kan een brede range aan negatieve en positieve emoties oproepen bij mensen (zie voor een review Smith, 2000). In het kader van STTUC zijn vooral de negatieve emoties die een opwaartse vergelijking kunnen veroorzaken van belang: mensen die zichzelf vergelijken met anderen die beter af zijn dan zichzelf kunnen boosheid, verdriet, schaamte, wrok, jaloezie, etc. ervaren. Uitblinkers kunnen zich vervolgens bewust zijn van het feit dat de overtroffen persoon deze negatieve gevoelens ervaart. Met andere woorden: uitblinkers kunnen sensitief zijn voor het feit dat hun superieure status een bedreiging vormt voor de overtroffen persoon (Exline & Lobel, 1999). Het idee een bedreiging te vormen voor de ander kan vervolgens leiden tot zorgen en negatieve gevoelens bij de uitblinker zelf.

Om STTUC te ervaren moet volgens Exline en Lobel aan een aantal aspecten voldaan worden: mensen moeten zichzelf zien als een doelwit van een opwaartse vergelijking. Dit houdt in dat zij geloven dat de ander hun superieure status opmerkt. Verder moeten zij het idee hebben dat hun superieure status een bedreiging vormt voor degene die de opwaartse vergelijking maakt (de overtroffen persoon). Vervolgens moeten zij zich zorgen maken over de reactie van de overtroffen persoon wat negatieve gevoelens tot gevolg heeft. De zorgen van de uitblinker kunnen gericht zijn op het welbevinden van de overtroffen persoon (bijvoorbeeld vanuit empathie en het idee dat men schuldig is aan de ellende van de overtroffen persoon kan men

Figuur 1. Theoretisch STTUC-raamwerk

medeleven en schuldgevoel ervaren), op het eigen welbevinden (bijvoorbeeld zorgen over afkeuring, vijandigheid of wraak kan schaamte, frustratie en angst oproepen), en op de relatie met de overtroffen persoon (bijvoorbeeld zorgen over relatiebreuken, afwijzing en uitsluiting kan angst, schaamte, verdriet en

ontevredenheid veroorzaken). De negatieve emoties (affectieve reacties) zorgen ervoor dat uitblinkers geneigd zijn over te gaan tot gedrag om deze emoties te vermijden of verminderen (gedragsreacties). Uitblinkers kunnen bijvoorbeeld hun superieure status verbergen zodat zij geen doelwit worden van een

opwaartse vergelijking of ze kunnen zich bescheiden opstellen of iets aardigs doen voor de overtroffen persoon om op die manier de overtroffen persoon tevreden te stellen (Exline & Lobel, 1999).

STTUC kan voorkomen bij iedereen die het in een bepaalde situatie beter doet dan een ander. Dit kan gaan om het beste cijfer behalen op school, winnen bij een tenniswedstrijd, promotie op het werk krijgen, maar bijvoorbeeld ook om een gelukkiger of gezonder leven.

Naast STTUC kunnen er ook andere oorzaken zijn waarom mensen negatieve gevoelens ervaren bij uitblinken. Zo kunnen uitblinkers het gevoel hebben dat ze oplichters zijn (*imposter phenomenon*); ze geloven niet dat ze de erkenning die ze krijgen verdienen en dat ze door de mand zullen vallen. Dit levert zorgen en stress op (Clance & Imes, 1978; voor reviews zie: Langford & Clance, 1993; Parkman, 2016). Ook kunnen uitblinkers bang zijn voor de hoge verwachtingen die hun prestaties bij anderen oproepen (Baumgardner & Brownlee, 1987; Neumeister, 2004). Verder kan ook stereotypering een rol spelen bij negatieve gevoelens bij uitblinken. Onderzoek van Cohen en Garcia (2005) laat bijvoorbeeld zien dat mensen negatieve gevoelens bij uitblinken kunnen ervaren als zij bang zijn dat de slechtere prestatie van een medegroepslid kan leiden tot negatieve stereotypering van de (minderheids)groep waartoe zij behoren. Bovenstaande negatieve gevoelens kunnen echter onderscheiden worden van STTUC doordat geen van deze gevoelens impliceert dat de overtroffen persoon een bedreigende opwaartse vergelijking maakt, zoals bij STTUC wel het geval is.

Exline en Lobel (1999) hebben vanuit bestaande theorieën en onderzoek voorspellingen gedaan over factoren die STTUC beïnvloeden, zoals kenmerken van de uitblinker (bijvoorbeeld persoonlijkheidskenmerken, sekse, cultuur), kenmerken van de situatie (bijvoorbeeld een competitieve omgeving, het belang van het prestatiedomein) en kenmerken van de overtroffen persoon en de onderlinge relatie (bijvoorbeeld kwetsbaarheid van de overtroffen persoon, kwaliteit en aard van de relatie). Het hierboven beschreven theore-

tisch STTUC-raamwerk wordt weergegeven in Figuur 1.

Na de introductie van STTUC door Exline en Lobel in 1999 zijn er verschillende empirische onderzoeken gedaan naar (delen van) het STTUC-raamwerk. Daarnaast bestaat er een sterk aan STTUC verwante onderzoeklijn, die gericht is op jaloezie. Net als bij het onderzoek naar sociale vergelijking, is in het onderzoek naar jaloezie de aandacht lange tijd vooral uitgegaan naar degene die jaloers is. Recent is ook hier meer aandacht gekomen voor het doelwit van de jaloezie (*being envied*). Het STTUC-raamwerk is hier van toepassing, maar heeft zowel een bredere als smallere focus. De focus is breder omdat jaloezie bij STTUC slechts een van de mogelijke reacties is van de overtroffen persoon. Maar ook is de focus smaller omdat STTUC alleen gaat over negatieve gevoelens bij uitblinken, terwijl bij *being envied* zowel positieve als negatieve gevoelens spelen (Parrott & Rodriguez Mosquera, 2008). Vanwege het grote raakvlak met STTUC zijn onderzoeken naar het doelwit zijn van jaloezie meegenomen in deze review.

Het doel van de huidige systematische review is nagaan welke evidentie er is voor STTUC en welke factoren van invloed zijn op het ervaren van STTUC. Dit levert de volgende onderzoeksvragen op:

Welke affectieve reacties en gedragsreacties laten uitblinkers zien?

Wat is bekend over de aspecten van het STTUC-raamwerk en hun onderlinge relaties?

Welke factoren (kenmerken van de uitblinker, van de situatie, van de overtroffen persoon en van de relatie) zijn van invloed op het ervaren van STTUC?

3 Methode

3.1 Selectiecriteria

Het belangrijkste inclusie criterium voor de huidige review was dat het kwantitatief onderzoek betrof specifiek gericht op (delen van) het STTUC-raamwerk of op factoren die van invloed zijn op het ervaren van STTUC. Bij het onderzoek naar het doelwit zijn van

Tabel 1

Overzicht onderzoek naar STTUC op volgorde van publicatiejaar

nr	jaar	auteurs, land	studie	proefpersonen	procedure	onderzocht deel STTUC
1	1999	Exline & Lobel, VS		-	review	Introductie STTUC- raamwerk
2	2001	Exline & Lobel, VS	1	107 studenten	recall	Kenmerken relatie (<i>kwaliteit en aard relatie</i>) Gedragsreacties (<i>vermijden, geruststellen</i>)
			2	145 studenten	vignette	
3	2004	Exline, Single, Lobel & Geyer, VS	1	122 studenten	vignette	Kenmerk situatie (<i>publieke erkenning</i>) Kenmerken uitbinker (<i>sociotropie, narcisme, competitieve instelling, sekse</i>)
			2	94 studenten		
4	2008	Tal-Or, Israël	1	82 studenten	vignette	Kenmerk situatie (<i>relevantie prestatie- domein</i>) gedragsreactie (<i>vermijden</i>) Gevolg gedragsreactie (<i>mening over uitbinker</i>)
			2	31 kennissen van assistenten	recall	
			3	160 studenten	vignette	
			4	127 studenten	vignette	
5	2009	Henegan & Bedeian, VS		118 prijswinnende makelaars	feitelijke situatie	Gedragsreacties (<i>vermijden, onder- presteren bescheiden opstelling,</i>) Kenmerken uitbinker (<i>sekse</i>)
6	2010	Henegan, VS		118 prijswinnende makelaars	feitelijke situatie	Kenmerken uitbinker (<i>interpersoonlijke sen- sitiviteit, empathische bezorgdheid</i>) Kenmerk situatie (<i>competitief klimaat</i>) Kenmerk overtroffen persoon (<i>daadwerkelijk bedreigd voelen</i>)
7*	2010	Rodriguez Mosquera, Parrott & Hurtado de Mendoza, VS, Spanje	1	92 studenten	recall	Kenmerken uitbinker (<i>cultuur, jaloerse aard, sekse</i>) Kenmerk situatie (<i>alles of niets situatie</i>) gedragsreactie (<i>vermijden, geruststellen</i>)
			2	379 studenten	vignette	
8*	2010	Van de Ven, Zeelenberg & Pieters, Nederland	1	60 jongvolwas- senen	experiment	Gedragsreactie (<i>behulpzaamheid</i>) kenmerk situatie (<i>rechtvaardigheid succes</i>)
			2	93 jongvolwas- senen		
			3	60 jongvolwas- senen		
9	2010	Zell & Exline, VS	1	99 studenten	experiment	Gevolg gedragsreacties (<i>mening over uitbinker, tevredenheid overtrof- fen persoon met eigen prestatie</i>)
			2	148 studenten		

Vervolg Tabel 1 *Overzicht onderzoek naar STTUC op volgorde van publicatiejaar*

nr	jaar	auteurs, land	studie	proefpersonen	procedure	onderzocht deel STTUC
10	2011	Koch & Metcalfe, Canada	1	49 studenten	dagboek	STUCC en (<i>state</i>) eigenwaarde Kenmerken uitblinker (<i>sociale angst, sekse</i>)
			2	459 proefpers. gerekruteerd via internet	recall	
11	2012	Exline & Zell, VS	1	94 studenten	vignettes TROO	Validatie TROO (Test of Responses to Outperforming Others) Kenmerken uitblinker (<i>sekse, eigenwaarde, sociotropie, autonomie, competitieve instelling, depressieve kenmerken, narcisssisme, big five, sociale wenselijkheid</i>)
			2	150 studenten	vignettes TROO	
			3	136 studenten	TROO + recall	
12	2012	Exline, Zell, Bratslavsky, Hamilton & Swenson, VS	1	106 studenten	experiment	Kenmerken uitblinker (<i>sociotropie, sekse</i>) Gedragsreacties (<i>geruststellen, toegeven aan sociale druk</i>) Gevolg gedragsreacties (<i>tevredenheid uitblinker</i>)
			2	146 studenten	recall	
13	2013	Exline, Zell & Lobel, VS	1	57 studenten	experiment	Kenmerk uitblinker (<i>sekse</i>) Gedragsreacties (<i>vermijden contact, overig vermijden</i>) Gevolg gedragsreacties (<i>tevredenheid uitblinker</i>)
			2	56 studenten	experiment	
			3	136 studenten	recall	
14	2013a	Pheko, Botswana		464 werknemers verschillende bedrijven	recall	Kenmerken situatie (<i>werk-privé balans, praktische ondersteuning door partner</i>)
15	2013b	Pheko, Botswana		464 werknemers verschillende bedrijven	recall	Kenmerk uitblinker (<i>cultuur</i>)
16	2015	Koch & Totton, Canada	1	741 proefpers. gerekruteerd via internet	Vignettes TROO (aangepast)	Kenmerken uitblinker (<i>(on)afhankelijkheid, narcisme, zelfbeeld afhankelijk van goedkeuring anderen, van academische competentie, van competitie</i>) Kenmerk situatie (<i>recht-vaardigheid succes</i>) Gedragsreacties (<i>vermijden,geruststellen</i>)
			2	53 vrouwelijke studenten	experiment	
17*	2016	Romani, Grappi & Bagozzi, Italië	1	213 studenten	vignette	Kenmerken uitblinker (<i>sekse, materialisme, jaloerse aard</i>) Kenmerk relatie (<i>aard relatie</i>) Kenmerk situatie (<i>relevantie prestatiedomein</i>) Gedragsreactie (<i>tevredenstellen</i>) Gevolg gedragsreactie (<i>vermindering negatieve emoties</i>)
			2	210 studenten		
			3	134 winkelende volwassenen		

Vervolg Tabel 1 *Overzicht onderzoek naar STTUC op volgorde van publicatiejaar*

18	2016	Schall, Martiny, Goetz & Hall, Duitsland,	1	32 middelbare scholieren	feitelijke situatie	Gedragreactie (<i>onderdrukken positieve emoties</i>) Gevolg gedragreactie (<i>sympathie voor en acceptatie van uitblinker</i>)
			2	53 middelbare scholieren	recall	
			3	195 middelbare scholieren	vignette + video	
19*	2018	Lee, Duffy, Scott & Schippers, Zuid-Korea	1	216 ambtenaren	vragenlijst naar <i>being</i>	Gedragreactie (<i>verminderde prestaties</i>)
			2	185 werknemers financiële sector	<i>envied</i>	

* onderzoek naar doelwit zijn van jaloezie (*being envied*)

jaloerie werden alleen die onderzoeken meegenomen waarin zorgen over de reactie van de jaloezige persoon en/of affectieve reacties onderdeel uitmaakten van het onderzoek. Indien de onderzoekvariabelen niet herleidbaar waren tot het STTUC-raamwerk werd het betreffende onderzoek buiten beschouwing gelaten. Ten slotte werden alleen publicaties opgenomen die gepubliceerd waren in peer-reviewed tijdschriften, wat fungeerde als een minimale kwaliteitsstandaard.

3.2 Zoekstrategie

Bij het zoeken naar literatuur is in eerste instantie gezocht naar publicaties die het introductieartikel van Exline en Lobel (1999) citeerden. Dit werd gedaan via Google Scholar (219 citaties) en Web of Science (87 citaties). Dit leverde 13 publicaties op die voldeden aan de selectiecriteria. Vervolgens zijn de databases Google Scholar, Psycinfo, Psycarticles en Web of Science doorzocht met de zoektermen *Sensitivity about being the target of a threatening upward comparison; Being envied; feeling envied* wat aanvullend vijf publicaties opleverde. Ten slotte zijn de referenties van de gevonden publicaties doorzocht. Dit leverde geen aanvullende publicaties op. In aanvulling op het introductieartikel van Exline en Lobel (1999) zijn op deze manier in totaal 18 publicaties geselecteerd, bestaande uit 39 studies (37 steekproeven).

3.3 Analysemethode

Van alle gevonden publicaties is een samenvatting gemaakt met behulp van een analyseformulier waarop de volgende informatie werd verzameld: titel, auteurs, publicatiejaar,

land, aanleiding en doel van het onderzoek, deel van het STTUC-raamwerk dat is onderzocht, methode, proefpersonen en belangrijkste resultaten. Op basis van deze analyseformulieren is een overzicht gemaakt van het onderzoek naar STTUC (zie Tabel 1).

Ter beantwoording van de onderzoeksvragen is een verdere analyse van de onderzoeksresultaten uitgevoerd waarbij het theoretisch STTUC-raamwerk (zie theoretisch kader en Figuur 1) als uitgangspunt is genomen: de resultaten vanuit de verschillende onderzoeken zijn gegroepeerd op basis van de onderdelen van het STTUC-raamwerk.

4 Resultaten

Het overgrote deel van het onderzoek naar STTUC (23 van de 39 studies) richtte zich op universitaire studenten. Drie studies zijn gedaan onder jongvolwassenen (gemiddelde leeftijd 20 of 21 jaar) waarbij niet gespecificeerd werd of dit studenten betrof (Van de Ven, Zeelenberg & Pieters, 2010). Er zijn drie studies gevonden gericht op middelbare scholieren (Schall, Martiny, Goetz, & Hall, 2016). De overige tien studies zijn gedaan onder volwassenen (zie voor specificaties Tabel 1), waarbij de gemiddelde leeftijd van de steekproeven varieerde van 22 tot en met 54 jaar. Er zijn geen studies gevonden gericht op kinderen in de basisschoolleeftijd.

De meest gebruikte onderzoeksprocedures waren: een experiment (waarin proefpersonen in een uitblinksituatie werden gebracht), een vignette-studie (waarin proefpersonen zich bepaalde uitblinksituaties

Tabel 2
 Overzicht van de publicaties per onderzoeksvraag

Onderzoeksvragen	Gebruikte publicaties
1. Reacties op uitblinken	
affectieve reacties	2,7,10,11,12,13,16,17,19
gedragsreacties	2,4,5,7,8,9,12,13,16,17,18,19
2. Het STTUC-raamwerk	2,3,5,8,10,11,12,13,14,15
3. Factoren van invloed op STTUC	
kenmerken uitblinker	3,5,6,7,10,11,12,13,15,16,17
kenmerken situatie	3,4,6,7,8,14,16,17
kenmerken overtroffen persoon en relatie	2,6,17

Noot: De nummers van de publicaties corresponderen met de nummers uit tabel 1

voorstelden) en *recall* (waarin proefpersonen zich uitblinksituaties uit hun eigen leven herinnerden).

In het vervolg van deze paragraaf worden de resultaten ten behoeve van het beantwoorden van de onderzoeksvragen besproken. In subparagraaf 4.1 wordt antwoord gegeven op de vraag welke affectieve reacties en gedragsreacties uitblinkers laten zien. In paragraaf 4.2 komen de aspecten van het STTUC-raamwerk en hun onderlinge relaties aan bod. Ten slotte wordt in paragraaf 4.3 besproken welke factoren van invloed zijn op het ervaren van STTUC. In Tabel 2 wordt een overzicht gegeven van de publicaties die gebruikt zijn bij de beantwoording van de drie onderzoeksvragen.

4.1 Reacties op uitblinken

Affectieve reacties

In negen publicaties (17 studies) zijn affectieve reacties op uitblinken onderzocht en gevonden. In twee publicaties betrof dit alleen negatieve gevoelens (Exline, Zell, Bratslavsky, Hamilton & Swenson, 2012; Exline, Zell & Lobel, 2013) en in zeven publicaties werden zowel negatieve als positieve gevoelens bij uitblinken onderzocht en gevonden (Exline & Lobel, 2001; Exline & Zell, 2012; Koch & Metcalfe, 2011; Koch & Totton, 2015; Lee, Duffy, Scott & Schippers, 2018; Rodriguez Mosquera, Parrot & Hurtado de Mendoza, 2010; Romani, Grappi & Bagozzi, 2016). In situaties waarin zij uitblin-

ken ervaren mensen dus zowel positieve als negatieve gevoelens.

De affectieve reacties werden in de onderzoeken gemeten door te vragen hoe de uitblinker zich voelt of denkt te voelen in de uitblinksituatie. Er is geen eenduidige manier waarop de affectieve reacties werden gemeten: diverse negatieve emoties (bijv. verdriet, angst, schuldgevoel, zich ongemakkelijk voelen) en positieve emoties (bijv. trots, blijdschap, tevredenheid, dankbaarheid) werden (deels overlappend) bevestigd via zelfrapportage met verschillende schalen. In onderzoek van Koch en Metcalfe (2011) werd daarnaast het effect van uitblinken op eigenwaarde (*state*) bestudeerd. Exline en Zell (2012) introduceerden de TROO (*Test of Responses to Outperforming Others*) waarmee affectieve reacties van de uitblinker kunnen worden gemeten. De test bestaat uit diverse vignettes waarin men anderen overtreft en waarbij duidelijk is dat die anderen zich daar ook bewust van zijn. De vignettes betreffen verschillende domeinen die relevant zijn voor studenten (studie, sport, relaties, zelfcontrole, werk en uiterlijk). Met de TROO worden zowel negatieve (verdriet, angst, schuld) als positieve emoties (trots, blijdschap, tevredenheid, dankbaarheid) gemeten.

In zes van de publicaties waarbij zowel positieve als negatieve emoties werden gemeten, werden de correlaties tussen beide vermeld. Deze correlaties tussen positieve en

negatieve emoties laten een wisselend beeld zien: Onderzoek van Exline en Zell (2012) liet significant positieve correlaties zien waarbij werd aangegeven dat dit zou kunnen duiden op de ambivalentie van gevoelens bij uitblinken. Exline en Lobel (2001) en Koch en Totton (2015) vonden geen significante correlaties en gaven aan dat positieve en negatieve emoties beide voorkomen maar los van elkaar lijken te staan. In de onderzoeken van Koch en Metcalfe (2011) en Romani et al. (2016) werden significante negatieve correlaties gevonden tussen positieve en negatieve emoties. In het onderzoek van Lee et al. (2018) werd een significant positieve relatie gevonden in studie 1 en een marginaal significante negatieve correlatie in studie 2.

De ambivalentie van uitblinken komt ook naar voren in studie 1 van het onderzoek van Rodriguez Mosquera e.a. (2010). Hierin werd aan proefpersonen gevraagd zich een situatie te herinneren waarin zij dachten dat zij het doelwit waren van jaloezie en hoe zij zich hierbij voelden. Van de gegeven antwoorden had 58% betrekking op angst voor afwijzingen en uitsluiting en zorgen over spanningen in de relatie. De overige 42% van de antwoorden betrof een toename van het zelfvertrouwen.

Gedragsreacties

In 12 publicaties (30 studies) wordt onderzoek beschreven naar gedragsreacties bij uitblinken. In zes publicaties werden alleen de gedragsreacties gemeten (Exline & Lobel, 2001; Henegan & Bedeian, 2009; Koch & Totton, 2015; Lee et al., 2018, Rodriguez Mosquera et al., 2010; Van de Ven et al., 2010). In vijf publicaties werd naast het optreden van gedragsreacties ook onderzocht welke gevolgen de gedragsreacties hadden (Exline et al., 2012; Exline et al., 2013; Romani et al. 2016; Schall et al., 2016; Tal-Or, 2008). In één publicatie (Zell & Exline, 2010) werden alleen de gevolgen van gedragsreacties nagegaan. Zie Tabel 1 voor de specifieke gedragsreacties en gevolgen die onderzocht zijn.

De gedragsreacties werden gemeten via vragenlijsten waarin gevraagd werd naar verwachte (vignette) of daadwerkelijke (recall) gedragsreacties van de uitblikker. In twee

experimenten werd het daadwerkelijke gedrag gemeten (Exline et al., 2013; Koch & Totton, 2015) en in één onderzoek werd het gedrag van de uitblikker beoordeeld door collega's (Henegan & Bedeian, 2009). Net als bij de affectieve reacties is er geen eenduidige manier waarop de gedragsreacties zijn gemeten. De gedragsreacties die uitblinkers vertoonden, kunnen onderverdeeld worden in twee categorieën:

Vermijding (*avoidance*). Dit heeft niet alleen betrekking op het vermijden van contact met de overtroffen persoon, maar ook op gedrag dat de aandacht van de eigen prestaties afleidt, bijvoorbeeld van onderwerp veranderen, blijdschap verbergen en de eigen prestatie bagatelliseren.

Geruststellen/tevredenstellen van de overtroffen persoon (*appeasement*), bijvoorbeeld zichzelf bescheiden opstellen, iets aardigs zeggen, de ander helpen en het delen van de prijs.

Uit twee publicaties komt naar voren dat gedragsreacties alleen voorkomen in uitblinksituaties en niet in niet-uitblinksituaties: In drie experimenten van Van de Ven et al. (2010) bleek dat proefpersonen behulpzamer waren als zij een voordeel hadden ten opzichte van een ander persoon, in dit geval een bonus van €5,- (uitblinksituatie) dan in een controleconditie waarin geen sprake was van dit voordeel (niet-uitblinksituatie). In onderzoek onder Duitse middelbare scholieren (Schall et al., 2016) betrof de uitblinksituatie het vergelijken van een eigen hoog cijfer met klasgenoten die een lager cijfer hadden behaald en de niet-uitblinksituatie het bespreken van het hoge cijfer met de eigen ouders. De gemeten gedragsreactie betrof het al dan niet onderdrukken van positieve emoties. Hieruit kwam naar voren dat de scholieren hun positieve gevoelens meer onderdrukten in de uitblinksituatie dan in de niet-uitblinksituatie. Als redenen voor het onderdrukken van positieve emoties gaven de scholieren aan dat ze wilden voorkomen dat ze de gevoelens van anderen kwetsten, niet opschepperig over wilden komen en zichzelf wilden beschermen tegen negatieve reacties van anderen. Uit studie 2 van dit onderzoek bleek vervolgens dat de mate waarin positieve

ve emoties werden onderdrukt in de uitblink-situatie werd gemedieerd door deze redenen.

In het eerder genoemde onderzoek van Rodriguez Mosquera et al. (2010) waarin aan proefpersonen werd gevraagd zich een situatie te herinneren waarin zij dachten dat zij het doelwit waren van jaloezie werd tevens gevraagd hoe zij hierop hadden gereageerd. Van de gegeven antwoorden had 81% betrekking op een gedragsreactie passend bij STTUC (met name aardig zijn). De overige antwoorden betroffen opscheppen of niets doen.

Anekdotisch bewijs voor gedragsreacties bij uitblinken komt naar voren uit observaties tijdens een experiment van Koch en Totton (2015). Tijdens het experiment werden proefpersonen in een uitblinksituatie gebracht. Veel (> 50%) van de proefpersonen ($N = 53$) bleken nerveus te lachen als hen door de overtroffen persoon werd gevraagd hoe ze het hadden gedaan. Het leek erop dat mensen niet goed wisten hoe te reageren op een overtroffen persoon en daarom nerveus lachten.

Een gedragsreactie die wij specifiek willen benoemen vanwege de relevantie voor het stimuleren van toptalent, is sociaal gemotiveerd onderpresteren. Mensen hebben soms de neiging om minder te presteren dan zij kunnen vanuit zorgen over de gevoelens van anderen en de wens om relaties goed te houden (White, Sanbonmatsu, Croyle & Smittipatana, 2002). Dit kan gezien worden als een vorm van vermijding, namelijk het vermijden om überhaupt een uitbinker te worden. Uit het onderzoek van Lee et al. (2018) kwam naar voren dat werknemers die zichzelf als doelwit van jaloezie zagen en daarover negatieve gevoelens ervoeren, minder goed presteerden op het werk. In onderzoek van Henegan en Bedeian (2009) gaven proefpersonen daarentegen aan dat zij niet geneigd waren om onder te presteren. Indien de overtroffen personen reacties lieten zien zoals vijandigheid, wraakzucht en afwijzing (*external threat* genoemd in dit onderzoek) dan gaven de uitblinkers die de meeste STTUC ervoeren zelfs aan minder geneigd te zijn om hun prestaties te verlagen. Henegan en Bedeian gaven hiervoor als verklaring dat de vijandigheid van de overtroffen persoon het voor de uit-

binker minder belangrijk maakt om de relatie met de overtroffen persoon goed te houden. Er is dan dus geen reden om onder te presteren. Een verschil tussen het onderzoek van Lee et al. (2018) en Henegan en Bedeian (2009) is dat in het eerste onderzoek leidinggevenden de prestaties van de uitblinkers beoordeelden, terwijl in het tweede onderzoek de uitblinkers zelf aangaven of zij onderpresteerden of niet.

Exline en Lobel (1999) geven aan dat gedragsreacties bedoeld zijn om de negatieve emoties bij uitblinken te vermijden of verminderen. Wij vonden één onderzoek (Romani et al., 2016) dat liet zien dat negatieve gevoelens over de jaloezie van anderen inderdaad verminderden naarmate er meer gebruik werd gemaakt van de gedragsreactie tevredenstellen. De overige onderzoeken naar de gevolgen van gedragsreacties onderzochten het effect van gedragsreacties op de tevredenheid van de uitbinker, de mening van de overtroffen persoon over de uitbinker en de tevredenheid van de overtroffen persoon met de eigen prestatie. Hieruit kwam naar voren dat vermijding van contact (Exline et al., 2013) en het toegeven aan sociale druk (Exline et al., 2012) leidden tot minder tevredenheid bij de uitbinker. Uitblinkers die hun succes verborgen werden als socialer en positiever gezien door de overtroffen persoon, maar ook als minder eerlijk (Tal-Or, 2008). Uitblinkers die hun positieve emoties onderdrukten werden sympathieker gevonden en meer geaccepteerd door de overtroffen persoon dan uitblinkers die hun positieve emoties uitten (Schall et al., 2016). Uitblinkers die hun eigen prestatie bagatelliseerden werden als minder bekwaam gezien, terwijl uitblinkers die aanboden om hun prijs te delen positiever werden beoordeeld en als meer bekwaam werden gezien. Keerzijde aan het delen van de prijs was dat de overtroffen personen zich minder tevreden voelden over hun eigen prestatie (Zell & Exline, 2010).

4.2 Het STTUC-raamwerk

Deze subparagraaf behandelt de vraag wat bekend is over de aspecten van het STTUC-raamwerk en hun onderlinge relaties. Allereerst wordt besproken hoe veronderstelde

bedreiging (aspect 2, zie Figuur 1) en zorgen over de reactie (aspect 3, zie Figuur 1) zijn gemeten. Vervolgens komen de verbanden aan bod die zijn gevonden tussen de verschillende delen van het STTUC-raamwerk en welke evidentie er is voor het STTUC-raamwerk als geheel.

Operationalisatie van veronderstelde bedreiging en zorgen over de reactie

De perceptie van de uitblikker dat de overtroffen persoon zich bedreigd voelt door de opwaartse vergelijking (aspect 2) werd gemeten door te vragen hoe de uitblikker dacht dat de overtroffen persoon zich in de uitblinksituatie voelde. Proefpersonen gaven aan in hoeverre zij dachten dat de overtroffen persoon bepaalde negatieve gevoelens zou ervaren (bijvoorbeeld jaloezie, boosheid, schaamte of frustratie).

De zorgen van de uitblikker over de reactie van de overtroffen persoon (aspect 3) werden gemeten door te vragen hoe bezorgd de uitblikker was over het welzijn van de overtroffen persoon (bijvoorbeeld zorgen hebben over dat de ander zich schaamt of verdrietig is), over het eigen welzijn (bijvoorbeeld bezorgd zijn dat de ander boos is of hoopt dat de uitblikker de volgende keer faalt) en over de relatie (bijvoorbeeld bezorgd zijn dat de relatie beschadigd is, dat anderen de uitblikker onaardig vinden of deze afwijzen). In twee publicaties (één steekproef) werd daadwerkelijk onderscheid gemaakt tussen deze drie vormen van zorgen (Phoko, 2013a en 2013b), maar bleken de drie vormen sterk met elkaar te correleren. In alle overige onderzoeken werd geen onderscheid gemaakt.

Net als bij de affectieve reacties en gedragsreacties blijkt er geen eenduidige manier te zijn waarop aspecten 2 en 3 worden gemeten. Wat verder opvalt is dat de zorgen over de reactie van de overtroffen persoon (aspect 3) en negatieve emoties niet altijd duidelijk worden onderscheiden: In het onderzoek van Exline en Lobel (2001) werd bij affectieve reacties ook gevraagd of de uitblikker zich zorgen maakt dat de overtroffen persoon boos zal worden, wat eigenlijk hoort bij aspect 3. In het onderzoek van Koch en

Metcalf (2011) werd bij zorgen over de reactie van de overtroffen persoon (aspect 3) ook gevraagd of de uitblikker gevoelens zoals schuld en angst voelt, wat onder affectieve reacties geschaard kan worden. In het onderzoek van Exline et al. (2013) en in studie 3 van Exline en Zell (2012) werd *interpersonal concern* gemeten waarbij werd gevraagd naar een combinatie van zorgen over de overtroffen persoon (aspect 3) en negatieve affectieve reacties van de uitblikker. Henegan en Bedeian (2009) en Henegan (2010) noemden *STTUC Comparison Target Discomfort* (CTD) en maten CTD door aan uitblinkers te vragen in hoeverre zij zich zorgen maakten over de reactie van de overtroffen persoon (aspect 3).

Verbanden tussen de verschillende aspecten van het STTUC-raamwerk

In zes studies (zie Tabel 3) is de correlatie weergegeven tussen de perceptie van de uitblikker dat zijn/haar superieure status een bedreiging vormt voor de overtroffen persoon (aspect 2) en zorgen over de reactie van de overtroffen persoon (aspect 3). In al deze onderzoeken werd een significante en gemiddeld tot sterke correlatie gevonden tussen beide aspecten.

Tabel 3
Correlaties tussen veronderstelde bedreiging (aspect 2) en zorgen over de reactie (aspect 3)

publicatie; studie	N	Correlaties
3;2	94	.28*
10;2	448	.40**
12;2	146	.51**
13;1	57	.47**
13;3	136	.48**
14 en 15	464	zorgen over ander: .50** zorgen over zelf: .47** zorgen over relatie: .60**

* $p < .05$. ** $p < .01$.

In zes studies (zie Tabel 4) zijn de correlaties tussen veronderstelde bedreiging (aspect 2) en affectieve reacties en/of gedragsreacties gerapporteerd. Hieruit komt naar voren dat de perceptie van de uitblikker dat zijn/haar supe-

Tabel 4

Correlaties tussen veronderstelde bedreiging (aspect 2) en affectieve reacties en gedragsreacties van STTUC

publicatie; studie	N	correlatie tussen veronderstelde bedreiging en:	
		affectieve reacties	Gedragsreacties
2;2	131		geruststellen: .30*** vermijding: .33***
10;2	448-450	positief: .08† negatief: .22** eigenwaarde (<i>state</i>): .02	
12;2	146	negatief: .31**	geruststellen: .30** toegeven aan sociale druk: .24**
13;1	57		willen ontmoeten: -.24†
13;2	56	negatief = .27* sociaal ongemakkelijk: .28*	vermijden contact: .28*
13;3	136		vermijden contact: .46** vermijden overig: .36**

† $p < .10$. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

rieure status een bedreiging vormt voor de overtroffen persoon significante positieve correlaties laat zien met negatieve emoties, zich sociaal ongemakkelijk voelen en gedragsreacties, maar niet met (*state*) eigenwaarde. Ook bleek er een marginaal significante positieve correlatie te zijn met positieve emoties.

In zes studies (zie Tabel 5) zijn de correlaties tussen zorgen over de reactie van de overtroffen persoon (aspect 3) en affectieve reacties en/of gedragsreacties gerapporteerd. Hieruit komt naar voren dat zorgen over de reactie van de overtroffen persoon significante positieve correlaties laat zien met negatieve emoties en een lage (*state*) eigenwaarde en geen of negatieve correlaties met positieve emoties. Verder werden er significante positieve correlaties met de gedragsreacties van STTUC gevonden, behalve in het onderzoek van Henegan en Bedeian (2009). Zij onderzochten makelaars die een prijs hadden

gewonnen. Hierbij werd aan hun collega's gevraagd of zij de gedragsreacties (bescheiden opstellen en vermijden) zagen bij de winnaars. Dit is het enige onderzoek waarbij aan de overtroffen personen werd gevraagd naar de gedragsreacties van de uitblinkers.

Middels regressieanalyse is in twee publicaties (drie studies) nagegaan of de STTUC-aspecten gezien kunnen worden als voorspelers van affectieve reacties en gedragsreacties bij de uitbinker. In het onderzoek van Exline en Lobel (2001) kwam naar voren dat de perceptie een bedreiging voor de overtroffen persoon te vormen (aspect 2) meer zorgen/negatieve emoties voorspelde. Onderzoek van Koch en Metcalfe (2011) liet echter een ander beeld zien: de veronderstelde bedreiging voorspelde positieve emoties en een hogere eigenwaarde (*state*) bij uitblinken. Uit ditzelfde onderzoek kwamen zorgen over de reactie van de overtroffen persoon (aspect 3) wel duidelijk naar voren als voorspeller van meer

Tabel 5

Correlaties tussen zorgen over reactie (aspect 3) en affectieve reacties en gedragsreacties van STTUC

publicatie; studie	N	correlaties tussen zorgen over de reactie van de overtroffen persoon en:	
		affectieve reacties	gedragsreacties
5	118		bescheiden opstelling: .06 vermijding : -.02 sociaal gemotiveerd onderpresteren: .10
10;2	448-450	positief: -.12* negatief: .42** (state) eigenwaarde: -.35**	
11;3	136	negatief: .48** trots/tevreden: .09	
12;2	146	negatief: .39**	tevredenstellen: .56** toegeven aan sociale druk: .54**
13;1	57		willen ontmoeten: -.31*
13;3	136		vermijden contact: .46** vermijden overig: .59**

† $p < .10$. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

negatief affect en minder positief affect. In studie 2 bleek aspect 3 tevens een voorspeller te zijn van een lagere eigenwaarde (state).

Evidentie voor het STTUC-raamwerk als geheel

In vier publicaties (zes studies) is evidentie gerapporteerd voor het STTUC-raamwerk als geheel (Exline & Lobel, 2001; Exline et al. 2012; Exline et al., 2013; Van de Ven et al., 2010).

Uit het onderzoek van Exline en Lobel (2001) bleek dat studenten zich het prettigst voelen als zij zelf weten dat ze een hogere score op een belangrijk examen hebben behaald dan een ander zonder dat die ander dat weet. Ze voelen zich minder prettig als ze weten dat de ander het ook weet en nog minder prettig als die ander laat merken van streek te zijn door de eigen lagere score. Dit past bij het STTUC-raamwerk.

In een onderzoek waarin uitblinken betrekking had op het hebben van zelfcontrole in alledaagse eetsituaties (Exline, Zell, Bratslavsky, Hamilton, & Swenson, 2012) werd een padanalyse uitgevoerd. Hieruit kwam naar voren dat een sterkere perceptie dat de overtroffen persoon zich bedreigd voelde (aspect 2) meer zorgen over de reactie van de overtroffen persoon (aspect 3) voorspelde, wat vervolgens meer negatieve emoties voorspelde. Zowel aspect 3 als negatieve emoties voorspelden een grotere geneigdheid tot geruststellen, wat vervolgens een grotere neiging om toe te geven aan sociale druk voorspelde (in dit geval meer of ongezonder eten dan men van plan was omdat men dacht dat de ander dat wilde).

Exline et al. (2013) voerden mediatieanalyses uit. Uit hun drie studies bleek enig bewijs dat zorgen en negatieve emoties het verband medieerden tussen de perceptie dat de over-

troffen persoon zich bedreigd voelt en de daaropvolgende wens om contact met de overtroffen persoon te vermijden. Daarnaast werd er in studie 3 sterk bewijs gevonden dat zorgen en negatieve emoties de positieve link medieerden tussen veronderstelde bedreiging en het gebruik van overig vermijdingsgedrag (bijv. blijdschap verbergen, bagatelliseren van succes).

Uit het eerder genoemde onderzoek van Van de Ven et al. (2010) kwam naar voren dat proefpersonen behulpzamer waren in een jaloezie opwekkende situatie. Deze relatie bleek te worden gemedieerd door zorgen en angst voor de afgunst van anderen: Hoe groter de zorgen en angst voor de afgunst van anderen des te behulpzamer proefpersonen waren.

4.3 Factoren die van invloed zijn op het ervaren van STTUC

In deze subparagraaf wordt de vraag beantwoord welke factoren van invloed zijn op het ervaren van STTUC. Zoals in het theoretisch kader is aangegeven hebben Exline en Lobel (1999) vanuit bestaande theorieën en onderzoek voorspellingen gedaan over specifieke factoren die STTUC zouden kunnen beïnvloeden, te weten: kenmerken van de uitblinker, de situatie, de overtroffen persoon en de relatie. In deze subparagraaf worden deze achtereenvolgens besproken.

Kenmerken van de uitblinker

De kenmerken van de uitblinker die zijn onderzocht hebben betrekking op persoonlijkheidskenmerken, cultuur en sekse.

In acht publicaties (10 studies) is onderzoek gedaan naar het effect van verschillende **persoonlijkheidskenmerken** op STTUC. In Tabel 6 wordt een overzicht gegeven van deze publicaties, de persoonlijkheidskenmerken en de gevonden effecten.

Het meest uitgebreide onderzoek naar het effect van persoonlijkheidskenmerken op het ervaren van STTUC is uitgevoerd door Exline en Zell (2012). Zij introduceerden de TROO, een test om affectieve reacties van de uitblinker te meten (zie paragraaf 4.1). In studies 2 en 3 van dit onderzoek werd met behulp van de TROO nagegaan of persoonlijkheidsverschil-

len reacties op uitblinken konden voorspellen.

De meest onderzochte persoonlijkheidskenmerken in verband met STTUC zijn sociotropie, narcisme en een competitieve instelling. Sociotropie betreft het sterk gericht zijn op het harmonieus houden van relaties (Robins et al., 1994). Narcisme kenmerkt zich door een grandioos, opgeblazen zelfbeeld, een verlangen naar bewondering en gebrek aan empathie (Campbell, Hoffman, Campbell & Marchisio, 2011). In het kader van het huidige onderzoek wordt niet de klinische persoonlijkheidsstoornis bedoeld, maar narcisme als persoonlijkheidskenmerk (Raskin & Hall, 1979). In verschillende onderzoeken werd een positief verband gevonden tussen sociotropie en STTUC (zie Tabel 6). Uit padanalyse van het onderzoek van Exline et al. (2012) kwam naar voren dat sociotropie voorspelde dat de uitblinker sterker het idee had dat de overtroffen persoon zich bedreigd voelde, zich meer zorgen maakte over de reactie van de ander en meer negatieve gevoelens ervoer.

Narcisme laat het tegenovergestelde beeld zien van sociotropie. Hierbij werden juist meer positieve emoties gezien bij uitblinken en geen of negatieve verbanden met STTUC. Ook een competitieve instelling (minder consistent dan narcisme) en materialisme (minder uitgebreid onderzocht) bleken positief gerelateerd aan het ervaren van positieve gevoelens bij uitblinken (zie Tabel 6).

De overige persoonlijkheidskenmerken die zijn onderzocht lieten de volgende resultaten zien: Positieve correlaties met STTUC werden gevonden voor depressieve symptomen, een zelfbeeld afhankelijk van ander-mans goedkeuring, lage eigenwaarde, vriendelijkheid, openheid en neuroticisme. Deze kenmerken zijn echter niet zo uitvoerig onderzocht en de resultaten met betrekking tot deze kenmerken zijn dan ook minder robuust en consistent dan het verband tussen sociotropie en STTUC. Bij de overige onderzochte persoonlijkheidskenmerken werden wisselende en soms tegenstrijdige resultaten gevonden.

Wij vonden twee publicaties (drie studies) waarin het effect van **culturele oriëntatie** is onderzocht (Rodriguez Mosquera et al., 2010;

Tabel 6

Verbanden tussen persoonlijkheidskenmerken van de uitblinker en STTUC/positieve emoties

persoonlijkheidskenmerk	publicatie; studie	N	veronderstelde bedreiging	zorgen over reactie	combinatie zorgen en negatieve emoties	neg. emoties	pos. emoties
Autonomie	11;2	150				.28**1	.28**2
	11;3T ³	136				.02	.13
	11;3R ³	136			-.04		-.06
Big Five:							
- Extraversie	11;3T	136				.09	.14
	11;3R	136			.12		.11
- Neuroticisme	11;3T	136				.31**1	-.01
	11;3R	136			.16†		.02
- Openheid	11;3T	136				.23**2	-.06
	11;3R	136			.10		-.11
- Vriendelijkheid	11;3T	136				.16†	-.19*1
	11;3R	136			.19*		-.02
- Zorgvuldigheid	11;3T	136				-.01	.02
	11;3R	136			.05		.02
Competitieve instelling	3;2	94	.27**	.06			
	10;2	447-450	.05	.07		-.09†	.11*
	11;2	150				.17*1	.27**2
	11;3T	136				-.08	.17†
	11;3R	136			-.18*		.21*
Depressieve symptomen	16;1	580-726				.06	.26**
	11;2	150				.25**1	.04
Eigenwaarde	11;3T	136				.21**1	.03
	11;3R	136			.02		-.06
	11;2	150				-.27**1	.04
Empathische bezorgdheid	11;3T	136				-.27**1	.04
	11;3R	136			-.03		.03
	6	118		.20*2			
Interpersoonlijke sensitiviteit	6	118		.08			
	7;2	205		.22**			
	17;2	210				.07	.05
	17;3	134				-.51***	.06
Jaloerse aard ⁴	17;2	210				-.01	.14**
Materialisme ⁴	17;3	134				.01	.52***

Tabel gaat verder op de volgende pagina

Vervolg Tabel 6

Narcisme	3;2	94	-.06	-.27**			
	11;2	146				.14	.26** ²
	11;3T	136				-.11	.26** ²
	11;3R	136				-.04	.20*
	16;1	580-703				-.13**	.26**
Sociale angst	10;2	439-450	-.02	.13**	.08	-.07	
Sociale wenselijkheid	11;2	150			.15†	-.02	
	11;3T	136			-.04	-.19* ¹	
	11;3R	136		.17†		-.18*	
Sociotropie	3;2	94	.13	.48***			
	12;2	146	.20*	.27**	.35**		
	11;2	150			.51** ²	.16†	
	11;3T	136			.37** ²	.00	
	11;3R	136		.25**		.11	
Zelfbeeld afhankelijk van:							
- academ. competentie	16;1	580-722			.10*	.09*	
- goedkeuring ander	16;1	580-727			.35**	-.10*	

† $p < .10$. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

¹ In hiërarchische regressieanalyse niet langer significant

² In hiërarchische regressieanalyse nog steeds significant

³ In publicatie 11;3 wordt gebruik gemaakt van de TROO en van recall, hier afgekort tot respectievelijk 11;3T en 11;3R

⁴ Bij deze persoonlijkheidskenmerken werden geen correlaties vermeld en wordt derhalve de regressiecoëfficiënt weergegeven

Pheko 2013b). In deze studies is gebruik gemaakt van het onderscheid tussen zogeheten horizontaal en verticaal collectivisme en individualisme. Dit onderscheid levert de volgende vier constructen op: verticaal collectivisme (het individu is onderdeel van het collectief waarbij ongelijkheid wordt geaccepteerd), horizontaal collectivisme (het individu is onderdeel van het collectief met nadruk op gelijkheid), verticaal individualisme (autonome individuen waarbij ongelijkheid wordt geaccepteerd) en horizontaal individualisme (autonome individuen met nadruk op gelijkheid) (zie bijv. Singelis, Triandis, Bhawuk, & Gelfand, 1995).

Vanuit de theorie van STTUC (Exline & Lobel, 1999) werd voorspeld dat mensen uit collectivistische culturen meer STTUC zullen ervaren dan mensen uit meer individualis-

tische culturen vanwege hun grotere gerichtheid op onderlinge afhankelijkheid en sociale harmonie.

De twee publicaties waarin culturele oriëntatie werd bestudeerd bevestigden deze voorspelling echter niet: Rodriguez Mosquera et al. (2010) deden onderzoek naar het doelwit zijn van jaloezie en keken naar het verschil tussen Amerikanen (van Europese oorsprong) en Spanjaarden. Amerikanen lieten meer verticaal individualisme zien (autonome individuen waarbij ongelijkheid geaccepteerd wordt) en hechtten veel belang aan prestaties en competitie. Spanjaarden waren meer horizontaal collectivistisch ingesteld (het individu is onderdeel van het collectief met nadruk op gelijkheid) en hechtten juist aan coöperatie en verbondenheid. Het bleek dat de ambivalente gevoelens bij uitblinken

(doelwit van jaloezie) bij de Amerikanen het sterkst naar voren kwamen: zij ervoeren meer trots, maar ook meer schuldgevoel dan de Spanjaarden. Ook verwachtten zij meer negatieve reacties van de jaloerse persoon dan de Spanjaarden. Verder was er een positieve correlatie tussen hun angst voor de jaloezie van anderen en de gedragsreactie geruststellen.

In een onderzoek onder werknemers van verschillende bedrijven in Botswana (Pheko, 2013b) werd geen verband gevonden tussen verticaal collectivisme (het individu is onderdeel van het collectief waarbij ongelijkheid wordt geaccepteerd) en STTUC. Ook de mate waarin mensen een traditionele sekselrol oriëntatie hebben, liet geen verband zien met STTUC. Opgemerkt moet worden dat dit onderzoek verschillen in culturele oriëntatie tussen individuen heeft gemeten en niet tussen landen, zoals in het onderzoek van Rodriguez Mosquera et al. (2010).

Sekse is in acht publicaties (14 studies) als variabele meegenomen. Vanuit de theorie van STTUC werd voorspeld dat vrouwen meer STTUC zullen ervaren dan mannen vanwege een grotere gerichtheid op verbondenheid, empathie en bescheidenheid (Exline & Lobel, 1999). De gevonden onderzoeken bevestigen dit beeld niet: In 11 studies werd geen effect van sekse op STTUC gevonden (Exline & Zell, 2012; Exline et al., 2012; Exline et al., 2013; Henegan & Bedeian, 2009; Koch & Metcalfe, 2011; Romani et al., 2016). Alleen een onderzoek naar het doelwit zijn van jaloezie (Rodriguez Mosquera et al., 2010) liet een duidelijk verband zien tussen sekse en STTUC: vrouwen maakten zich meer zorgen over de reactie van de jaloerse persoon dan mannen en zij ervoeren ook meer schuldgevoelens dan mannen. Als gedragsreactie gebruikten vrouwen vaker geruststellen en mannen vaker vermijding. Exline, Single, Lobel en Geyer (2004) rapporteerden resultaten waaruit bleek dat vrouwen zich bij uitblinken meer zorgen maakten over negatieve reacties van anderen dan mannen. Bij vrouwen werd echter ook meer sociotropie gezien en als sociotropie constant werd gehouden was het verband tussen sekse en STTUC marginaal. In studie 3 van het

onderzoek van Exline en Zell (2012) en studie 3 van het onderzoek van Exline et al. (2013) rapporteerden vrouwen ook slechts marginaal meer STTUC dan mannen.

Kenmerken van de situatie

Acht publicaties (16 studies) rapporteerden het effect van een kenmerk van de situatie op het ervaren van STTUC (Exline et al., 2004; Henegan, 2010; Koch & Totton, 2015; Pheko, 2013a; Rodriguez Mosquera et al., 2010; Romani et al., 2016; Tal-Or, 2008; Van de Ven et al., 2010). Zie Tabel 1 voor de specifieke situationele kenmerken die zijn onderzocht. Kenmerken van de situatie die relevant zijn voor het onderwijs zijn de volgende:

Exline et al. (2004) onderzochten welke **vorm van erkenning** studenten liever hadden: geen erkenning, privé of anonieme erkenning (een persoonlijke brief met felicitaties of topscores worden wel genoemd maar zonder naam), of publieke erkenning (namen van topscoorders worden genoemd met of zonder hand opsteken). Het bleek dat de studenten een sterke voorkeur hadden voor privé of anonieme erkenning boven publieke erkenning. Zij hadden zelfs liever helemaal geen erkenning dan publieke erkenning. Alleen als de studenten positieve reacties van hun medestudenten verwachtten waren zij meer geïnteresseerd in publieke erkenning. Als zij zich zorgen maakten over negatieve reacties van anderen was er (marginaal) minder interesse in publieke erkenning.

In onderzoek bij prijswinnende makelaars bestudeerde Henegan (2010) **competitief klimaat** als situationeel kenmerk. Hieruit kwam naar voren dat makelaars die hun omgeving als competitief ervoeren zich meer zorgen maakten over de reactie van de overtroffen persoon.

Ook de **relevantie van het prestatiedomein** is van invloed op de mate waarin STTUC ervaren wordt. Onderzoek van Tal-Or (2008) maakte gebruik van een vignette waarin iemand een goede vriend overtreft bij een studieonderdeel dat wel/niet belangrijk is voor hemzelf en wel/niet belangrijk is voor de vriend. De gemeten gedragsreactie was de vraag of de uitblinkers het eigen succes zouden inbrengen in een gesprek en in hoeverre

zij de neiging hadden hun blijdschap te verbergen en hun succes te bagatelliseren. Het bleek dat proefpersonen eerder geneigd waren hun succes in te brengen in een gesprek als het prestatiedomein niet relevant was voor de overtroffen persoon. Verder waren de uitblinkers meer geneigd hun blijdschap te verbergen en succes te bagatelliseren als het prestatiedomein relevant was voor de ander. Romani et al. (2016) lieten zien dat proefpersonen die het doelwit waren van jaloezie meer zorgen en negatieve gevoelens rapporteerden als de jaloezie was gericht op levenservaringen (bijv. een vakantie), die als meer relevant en belangrijk werden gezien door de proefpersonen, dan op materiële bezittingen (bijv. kleding), die als minder relevant werden gezien.

Ten slotte speelt de **rechtvaardigheid van het succes** een belangrijke rol bij het ervaren van STTUC. Koch en Totton (2015) maakten gebruik van aangepaste vignettes van de TROO waarbij het succes van de uitbinker in sommige gevallen verdiend was en in andere gevallen niet (bijv. iemand heeft een hoger cijfer gehaald dan zijn partner terwijl deze partner veel tijd heeft besteed aan studeren en de persoon zelf meer aan feestjes). Het bleek dat uitblinkers meer negatieve emoties rapporteerden als zij vonden dat zij hun succes niet verdiend hadden en meer positieve emoties als ze vonden dat zij hun succes wel verdiend hadden. Persoonlijkheidskenmerken van de uitbinker waren alleen van invloed in de situatie dat het succes verdiend was. Vervolgens werd in een experiment door Koch en Totton de rechtvaardigheid van het succes gemanipuleerd door de mate van inzet van de overtroffen persoon. De gedragsreacties van de uitbinker werden gescoord door de medewerkers van het experiment. Hieruit kwam naar voren dat uitblinkers meer vermijding en geruststelling (vooral het bagatelliseren van de eigen prestatie) lieten zien als de overtroffen persoon erg zijn best had gedaan dan wanneer de overtroffen persoon weinig inzet had getoond.

Bij jaloezie speelt de rechtvaardigheid van het succes ook een belangrijke rol. Van de Ven, Zeelenberg en Pieters (2009) maakten een onderscheid tussen afgunст en benijden.

Beide vormen leverden frustratie op en waren gericht op het verkleinen van het verschil tussen de jaloezige persoon en de superieure ander. Dit bleek bij benijden te leiden tot een motivatie van de jaloezige persoon om de eigen positie te verbeteren en bij afgunст tot een destructieve motivatie om het doelwit van de jaloezie naar beneden te halen. Of men iemand benijdt of afgunstig is heeft, stellen deze onderzoekers, te maken met de rechtvaardigheid van het succes: succes dat verdiend is roept benijden op, terwijl succes dat niet verdiend is afgunст oproept. Van de Ven et al. (2010) namen het verschil tussen afgunст en benijden mee in een studie naar gedragsreacties van de persoon die doelwit is van jaloezie. Het bleek dat proefpersonen die in een situatie waren gebracht waarin hun succes niet terecht was en waarin afgunст van de ander aannemelijk was, meer angst voor de jaloezie van de ander hadden en daarop meer behulpzaam gedrag lieten zien. Mensen die hun succes wel verdiend hadden verwachtten ook jaloezie bij de ander (benijden), maar zij waren hier niet bang voor en werden ook niet behulpzamer.

Kenmerken van de overtroffen persoon en van de relatie

Twee publicaties (vijf studies) beschrijven het effect van kenmerken van de relatie op STTUC (Exline & Lobel, 2001; Romani et al., 2016). In beide publicaties werd de aard van de relatie (vriend, kennis of iemand aan wie men een hekel heeft) onderzocht. Hieruit bleek dat uitblinkers zich prettiger voelden bij het overvleugelen van een persoon aan wie ze een hekel hadden (Exline & Lobel, 2001) en meer zorgen/negatieve emoties ervoeren bij het overvleugelen van een vriend of kennis (Romani et al., 2016). Exline en Lobel (2001) bestudeerden daarnaast ook de kwaliteit van de relatie (bijvoorbeeld hecht, steunend, vijandig, conflictueus) en vonden dat in betere relaties meer zorgen/negatieve emoties werden gerapporteerd (in het bijzonder medelijden met de overtroffen persoon) en in slechte relaties juist meer spanningen in de relatie. Daarnaast bleek uit hun resultaten dat als de overtroffen persoon duidelijk liet merken van streek te zijn door de eigen lage

prestatie de uitblinkers zich net zo ongemakkelijk voelden bij het overtreffen van een persoon aan wie zij een hekel hadden als van een vriend of kennis. Ook werden er verschillen in gedragsreactie aangetoond: proefpersonen waren meer geneigd om de ander gerust te stellen als het om een vriend of kennis ging. Bovendien waren zij (marginaal) meer geneigd om vermijdingsgedrag te laten zien bij mensen aan wie zij een hekel hadden.

Eén onderzoek (Henegan, 2010) werd door ons gevonden dat een kenmerk van de overtroffen persoon naging, namelijk de vraag of het zich daadwerkelijk bedreigd voelen van de overtroffen persoon effect heeft op het ervaren van zorgen bij de uitblikker. Het zich daadwerkelijk bedreigd voelen van de overtroffen persoon bleek weinig tot geen effect te hebben op de zorgen die de uitblikker zich maakt.

5 Discussie

Middels een systematisch review is onderzocht welke affectieve reacties en gedragsreacties uitblinkers laten zien, welke empirische evidentie er is voor het STTUC-raamwerk en welke factoren van invloed zijn op het ervaren van STTUC. Uit de review komt naar voren dat uitblinken een ambivalente, bitterzoete, ervaring kan zijn. De affectieve reacties die uitblinkers laten zien kunnen zowel positief als negatief zijn. De relatie tussen deze positieve en negatieve emoties vertoont echter geen eenduidig beeld. De gedragsreacties van uitblinkers zijn gericht op vermindering en het geruststellen/tevredenstellen van de overtroffen persoon. Een gedragsreactie die voornamelijk relevant is vanuit het oogpunt van het stimuleren van toptalent is onderpresteren, hoewel de twee onderzoeken die hier naar gekeken hebben tegenstrijdige resultaten rapporteerden. In een onderzoek waarbij leidinggevenden de prestaties van de uitblikker beoordeelden kwam naar voren dat proefpersonen die negatieve gevoelens ervoeren indien zij het doelwit waren van jaloezie minder goed gingen presteren (Lee et al., 2018). Uit onderzoek waarbij de uitblinkers zelf rap-

porteerden of zij onderpresteerden kwam dit niet naar voren en bleek dat als er sprake was van vijandigheid vanuit de overtroffen persoon de uitblinkers zelfs rapporteerden minder geneigd te zijn tot onderpresteren (Henegan & Bedeian, 2009). Dit verschil zou mede verklaard kunnen worden doordat uitblinkers zich misschien niet altijd bewust zijn van het feit dat zij onderpresteren of hier mogelijk liever niet voor uitkomen, zeker als de overtroffen persoon vijandig tegenover hen staat. Uit een experiment van White et al. (2002) naar sociaal gemotiveerd onderpresteren kwam dit verschil ook naar voren: proefpersonen presteerden slechter in het bijzijn van iemand die faalde op de taak, maar rapporteerden vervolgens zelf niet dat zij zich minder goed hadden ingezet voor de taak. Het gevaar van onderpresteren lijkt dus wel degelijk aanwezig ook al zullen uitblinkers dat zelf niet altijd rapporteren.

Uit de onderzoeken die nagingen welke gevolgen de gedragsreacties kunnen hebben op de tevredenheid van de uitblikker, de mening van de overtroffen persoon over de uitblikker en de tevredenheid van de overtroffen persoon met de eigen prestatie, blijkt dat aan het gebruik van een gedragsreactie meerdere kanten kunnen zitten die zowel negatief (bijvoorbeeld de uitblikker wordt als minder bekwaam gezien) als positief (bijvoorbeeld de uitblikker wordt sympathiek gevonden) kunnen uitpakken.

Het STTUC-raamwerk gaat ervan uit dat de negatieve emoties en gedragsreacties bij uitblinken worden veroorzaakt door de perceptie van de uitblikker dat hij/zij het doelwit is van een bedreigende opwaartse vergelijking en dat de uitblikker zich hier zorgen over maakt. In verschillende onderzoeken is inderdaad evidentie gevonden voor deze aanname van het STTUC-raamwerk. Er worden significante verbanden gezien tussen de onderlinge aspecten van STTUC en ook negatieve affectieve reacties en gedragsreacties blijken het gevolg. Ook uit pad- en meditatieanalyse wordt bewijs gevonden voor de geldigheid van het STTUC-raamwerk. Vooral zorgen over de reactie van de overtroffen persoon (aspect 3) blijkt een voorspeller te zijn van negatieve emoties en gedragsreac-

ties. De perceptie dat de overtroffen persoon zich bedreigd voelt door de opwaartse vergelijking (aspect 2) laat een minder eenduidig beeld zien waarbij zowel relaties met negatieve als positieve emoties worden gerapporteerd. Dit zou verklaard kunnen worden door het feit dat volgens het theoretisch STTUC-raamwerk alle drie aspecten (zie Figuur 1) aanwezig moeten zijn alvorens negatieve affectieve reacties ontstaan (Exline & Lobel, 1999). Mogelijk zouden uitblinkers wel de perceptie kunnen hebben dat de overtroffen persoon zich bedreigd voelt (aspect 2), maar alleen als ze zich daar zorgen over maken (aspect 3) zou dit voor negatieve gevoelens zorgen.

Er zijn verschillende kenmerken van de uitblikker, van de situatie en van de relatie met de overtroffen persoon van invloed op het al dan niet ervaren van STTUC. Van de kenmerken van de uitblikker zijn de persoonlijkheidskenmerken sociotropie (het sterk gericht zijn op het harmonieus houden van relaties) en narcisme (opgeblazen zelfbeeld, verlangen naar bewondering en gebrek aan empathie) het meest onderzocht. Sociotropie komt uit de onderzoeken naar voren als de meest consistente en robuuste voorspeller van STTUC. Narcisme laat een tegengesteld beeld zien: bij narcisme worden juist positieve gevoelens bij uitblinken gerapporteerd. Tegen de verwachting in blijkt dat sekse niet tot nauwelijks van invloed is op STTUC. Het effect van cultuur op STTUC laat onverwachte resultaten zien in de zin dat juist in individualistische, prestatiegerichte culturen meer STTUC wordt ervaren dan in collectivistische, coöperatieve culturen. In lijn hiermee laat recent onderzoek van De Waal-Andrews en Van Beest (2018) zien dat uitblinken in coöperatieve situaties 'zoeter' is dan uitblinken in puur competitieve situaties. Hoewel in dit onderzoek werd gekeken naar de positieve effecten van uitblinken en niet expliciet STTUC werd gemeten, zijn de resultaten wel in overeenstemming met STTUC: indien mensen uitblinken in situaties waarin zij alleen kunnen winnen met de hulp van anderen dan is dit een positievere ervaring dan wanneer zij op eigen kracht winnen. Vanuit het STTUC-raamwerk zou dit verklaard kunnen worden

vanuit het feit dat uitblinkers minder geneigd zullen zijn te denken dat de overtroffen persoon zich bedreigd voelt als deze overtroffen persoon de uitblikker heeft geholpen om te winnen.

Verschillende situationele kenmerken (publieke erkenning, een competitief klimaat, een relevant prestatiedomein en succes dat niet verdiend is) hebben een versterkend effect op het ervaren van STTUC. Daarnaast blijkt zowel de aard als de kwaliteit van de relatie tussen de uitblikker en de overtroffen persoon van belang bij het ervaren van STTUC. Er zijn nog geen kenmerken van de overtroffen persoon aangetroffen die van invloed zijn op STTUC. Uit het enige onderzoek hiernaar kwam naar voren dat het zich daadwerkelijk bedreigd voelen van de overtroffen persoon weinig tot geen effect lijkt te hebben op de zorgen die de uitblikker zich maakt. Deze bevinding is echter niet in tegenpraak met het STTUC-raamwerk, waarin wordt gesteld dat het om de *perceptie* van de uitblikker gaat en dat men niet daadwerkelijk het doelwit van een bedreigende opwaartse vergelijking hoeft te zijn om STTUC te ervaren (Exline & Lobel, 1999).

5.1 Sterktes, beperkingen en vervolgonderzoek

De bevinding dat verschillende onderzoeksmethoden (experiment, recall, vignette) hebben geleid tot overeenkomstige resultaten, versterkt de geldigheid van de resultaten. Een beperking in de gevonden onderzoeken is dat er geen eenduidige manier is gebruikt om de delen van het STTUC-raamwerk te meten: een grote diversiteit aan zorgen, emoties en gedragsreacties (deels overlappend) werden bevraagd met behulp van diverse schalen. Dit bemoeilijkt een goede vergelijking van de onderzoeken. Daar staat tegenover dat, ondanks de verscheidenheid aan meetmethoden, de resultaten er wel allemaal op wijzen dat uitblinken inderdaad zorgen, negatieve emoties en gedragsreacties kunnen oproepen. Er is zichtbaar een breed scala aan zorgen, negatieve emoties en gedragsreacties die optreden bij STTUC. Verder bleek in de operationalisatie niet altijd duidelijk onderscheid te zijn gemaakt tussen zorgen over de

reactie van de overtroffen persoon (aspect 3) en negatieve affectieve reacties van de uitbinker, waardoor conceptuele verwarring kan ontstaan. Aangezien zich zorgen maken gezien kan worden als een cognitief proces terwijl het bij negatieve affectieve reacties om emoties gaat, is het belangrijk dat dit onderscheid wel gemaakt wordt.

Het onderzoek naar STTUC laat een aantal lacunes zien: Er is nog niets bekend over mogelijke kenmerken van de overtroffen persoon op het ervaren van STTUC bij de uitbinker. Ervaren uitblinkers bijvoorbeeld meer STTUC als zij personen overtreffen die een kwetsbare, angstige of onzekere indruk maken? En wat is het effect bij het overtreffen van personen die erg jaloers of wraakzuchtig zijn aangelegd? Aangezien het bij STTUC altijd gaat om de perceptie van de uitbinker zullen in het onderzoek naar het effect van kenmerken van de overtroffen persoon ook deze percepties onderzocht moeten worden en niet de daadwerkelijke persoonlijkheidskenmerken van de overtroffen persoon. Verder heeft het onderzoek naar STTUC zich tot nu toe voornamelijk gericht op universitaire studenten en is het voor het overgrote deel uitgevoerd in de Verenigde Staten. Uitbreiding van het onderzoek naar meerdere leeftijdsgroepen en onderwijsniveaus is gewenst. Ook onderzoek naar het effect op STTUC van verschillende aspecten in de leeromgeving, bijvoorbeeld schoolklimaat en schoolcultuur (zie Weiner & Higgins, 2017), kan de kennis over STTUC verder verdiepen. Aangezien het stimuleren van toptalent in Nederland de laatste jaren ook in het funderend onderwijs steeds meer prioriteit krijgt, is het met name interessant om te onderzoeken in hoeverre STTUC ook voorkomt bij kinderen en adolescenten in Nederland.

5.2 Implicaties voor het beleid en de praktijk van het onderwijs

Het beleid gericht op het stimuleren van toptalent heeft gezorgd voor een omslag in het hoger onderwijs waarbij het normaal is om het onderste uit de kan te halen. Ook in het voortgezet onderwijs worden positieve effecten van het beleid gezien doordat minder toptalent zich verveelt op school. STTUC in

ogenschouw nemend moet er echter ook rekening worden gehouden met negatieve effecten die het excellentiebeleid kan hebben op uitblinkers. Het feit dat uitblinken negatieve gevoelens kan oproepen geeft aan dat het in de schijnwerpers zetten van bijzondere prestaties, zoals voorgesteld vanuit OCW, geen onverdeeld genoeg hoeft te zijn voor de uitbinker. Onderzoek laat zien dat studenten zelfs liever helemaal geen erkenning krijgen dan publieke erkenning (Exline et al., 2004). Ook onder Nederlandse honoursstudenten lijkt dit te spelen. Exploratief onderzoek van Tiesinga en Wolfensberger (2014) laat zien dat honoursstudenten zich geremd kunnen voelen om hun ambitie en uitmuntende prestaties te tonen omdat ze bang zijn om gezien te worden als strebers of een elitegroepje. Honoursstudenten ervaren de reacties van reguliere medestudenten vaak als negatief.

Verder is het interessant in het kader van de mentaliteitsverandering die in het Nederlandse onderwijs wordt beoogd, dat in individualistische culturen met acceptatie van ongelijkheid en nadruk op prestaties en competitie, uitblinken meer ambivalentie oproept: naast meer positieve gevoelens wordt er ook meer STTUC ervaren dan in collectivistische culturen waarbij de nadruk op gelijkheid en coöperatie ligt (Rodriguez Mosquera et al., 2010). Ook uit onderzoek van Henegan (2010) bleek een competitief klimaat STTUC te versterken.

Met de nadruk op prestatie en uitblinken en de wens om de cultuur in Nederland minder egalitair en meer competitief te maken, zullen dus mogelijk gevoelens van STTUC toenemen. Indien dit gecombineerd wordt met de bevinding dat vooral mensen met sociotropische trekken STTUC ervaren en dat mensen met narcistische trekken geen last hebben van STTUC en uitblinken juist als een positieve ervaring zien, kan geopperd worden dat deze laatsten beter zullen gedijen in een onderwijscultuur waarin de nadruk ligt op uitblinken en het in de schijnwerpers zetten van bijzondere prestaties. De verwachting is dat zij daardoor ook het meest zullen profiteren van de eventuele extra kansen die, zoals het beleid beoogd, aan leerlingen met bijzondere

prestaties worden geboden. Een onderwijsomgeving die uitblinkers met narcistische persoonlijkheidskenmerken bevoorrecht zal niet alleen gevolgen hebben voor het onderwijs zelf, maar kan bijvoorbeeld ook grote impact hebben voor organisaties aangezien narcisme gerelateerd is aan een aantal negatieve gedragingen. In een review geven Campbell e.a. (2011) bijvoorbeeld aan dat het persoonlijkheidskenmerk narcisme een belangrijke voorspeller is van contraproductief werkgedrag (bijv. diefstal, onterecht declareren, pesten), witteboordencriminaliteit, risicovolle beslissingen nemen, niet leren van gemaakte fouten en onethisch gedrag. Lubit (2002) geeft aan dat narcistische bestuurders en managers het moreel en de motivatie van de werknemers kunnen ondermijnen en de meest getalenteerde werkers weggagen. Onderwijsbeleid dat zich richt op het competitiever en minder egalitair maken van de onderwijscultuur zonder rekening te houden met negatieve gevoelens bij uitblinken kan daarmee onvoorziene negatieve effecten hebben.

Aangezien de toenemende prestatiegerichtheid en nadruk op uitblinken STTUC kan verergeren zou het goed zijn als docenten rekening houden met STTUC. Een goede manier om STTUC te signaleren is door alert te zijn op de gedragsreacties behorend bij STTUC. Als studenten in uitblinksituaties de neiging hebben om de aandacht van hun prestatie af te leiden, zich bescheiden op te stellen, de eigen prestatie te bagatelliseren en gedrag laten zien om de overtroffen personen tevreden te stellen dan weet de docent dat er een grote kans is dat er sprake is van STTUC.

Docenten kunnen rekening houden met gevoelens van STTUC door privé-erkenning te geven in plaats van publieke erkenning. Uit onderzoek van Gerhards en Siemer (2016) blijkt dat het voor het verhogen van prestaties niet uitmaakt of de erkenning privé of publiek wordt gegeven. Met privé-erkenning kan dus tegemoet gekomen worden aan het erkennen en motiveren van uitblinkers zonder hierbij STTUC op te roepen. Met name in groepen waar de onderlinge relaties hecht zijn of het prestatiedomein relevant is voor iedereen heeft privé-erkenning de voorkeur. Verder

kan STTUC voorkomen worden door te benadrukken waarom het terecht is dat de uitblinker de erkenning verdient. In dit kader is het belangrijk dat de criteria voor het toekennen van beloningen of extra kansen voor iedereen transparant en rechtvaardig zijn. De toename van differentiatie in het onderwijs, zoals in de inleiding vermeld, zou in dit kader ook een positieve bijdrage kunnen leveren: als top-talent en extra gemotiveerde studenten middels honoursonderwijs harder moeten werken tijdens hun studie zullen zij mogelijk minder last hebben van STTUC. De extra inzet die zij moeten leveren zorgt dan voor de rechtvaardiging van hun succes.

6 Conclusie

Uitblinken kan een ambivalente ervaring zijn: op persoonlijk vlak zorgt uitblinken voor positieve gevoelens, maar op interpersoonlijk vlak kan het ook negatieve gevoelens oproepen. Exline en Lobel (1999) introduceerden voor de negatieve gevoelens bij uitblinken de term *Sensitivity about being the Target of a Threatening Upward Comparison* (STTUC). STTUC ontstaat als uitblinkers sensitief zijn voor het effect dat hun prestatie heeft op anderen. Als uitblinkers het idee hebben dat hun superieure status een bedreiging vormt voor de overtroffen persoon kunnen zij zich zorgen maken over de reactie van de overtroffen persoon wat vervolgens negatieve gevoelens oproept en gedrag dat is gericht op vermijding en het geruststellen/tevredenstellen van de overtroffen persoon. In de huidige review wordt evidentie gevonden voor de geldigheid van STTUC. Tevens komt naar voren dat zowel kenmerken van de uitblinker, van de situatie als van de relatie tussen uitblinker en overtroffen persoon van invloed zijn op het al dan niet ervaren van STTUC. Met name sociotropie is een consistente en robuuste voorspeller van STTUC, terwijl narcisme juist positieve emoties bij uitblinken voorspelt. Verder blijkt dat in individualistische en prestatiegerichte culturen meer STTUC wordt ervaren. STTUC heeft implicaties voor zowel het beleid als de praktijk van het onderwijs.

Literatuur

- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.
- Baumgardner, A. H., & Brownlee, E. A. (1987). Strategic failure in social interaction: evidence for expectancy disconfirmation processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 525-535.
- Bulterman-Bos, J. (2007). "Bij de groep horen": hoe de imitatietendens het leraren moeilijk kan maken om adaptief onderwijs vorm te geven. *Pedagogische Studiën*, 84, 159-175.
- Campbell, W. K., Hoffman, B. J., Campbell, S. M., & Marchisio, G. (2011). Narcissism in organizational contexts. *Human Resource Management Review*, 21(4), 268-284.
- Cito (2013). *Resultaten PISA-2012, praktische kennis en vaardigheden van 15 jarigen, Nederlandse uitkomsten van het Programme for International Student Assessment (PISA) op het gebied van leesvaardigheid, wiskunde en natuurwetenschappen in het jaar 2012*. Arnhem: Cito.
- Clance, P. R., & Imes, S.A. (1978). The imposter phenomenon in high achieving women: dynamics and therapeutic intervention. *Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 15(3), 241-247.
- Cohen, G. L., & Garcia, J. (2005). "I am us": negative stereotypes as collective threats. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89(4), 566-582.
- Coleman, L. J., & Cross, T. L. (1988). Is being gifted a social handicap? *Journal for the Education of the Gifted*, 11(4), 41-56.
- Cross, T. L., Coleman, L. J., & Stewart, R. A. (1993). The social cognition of gifted adolescents: An exploration of the stigma of giftedness paradigm. *Roepers Review*, 16(1), 37-40.
- Cross, T. L., Coleman, L. J., & Terhaar-Yonkers, M. (2014). The social cognition of gifted adolescents in schools: managing the stigma of giftedness. *Journal for the Education of the Gifted*, 37(1), 30-39.
- De Waal-Andrews, W., & Van Beest, I. (2018). A sweeter win: when others help us to outperform them. *Journal of Experimental Social Psychology*, 74, 218-230.
- Dijkstra, P., Kuyper, H., Van der Werf, G., Buunk, A. P., & Van der Zee, Y.G. (2008). Social comparison in the classroom: a review. *Review of Educational Research*, 78(4), 828-879.
- Dopmeijer, J. (2018). Factsheet onderzoek studieklimaat, gezondheid en studiesucces 2017, eerste resultaten. Opgehaald op 1 juni 2018, van www.iso.nl/website/wp-content/.../Factsheet_Onderzoek_Studieklimaat_april2018.pdf.
- Exline, J.J., & Lobel, M. (1999). The perils of outperformance: sensitivity about being the target of a threatening upward comparison. *Psychological Bulletin*, 125(3), 307-337.
- Exline, J. J., & Lobel, M. (2001). Private gain, social strain: do relationship factors shape responses to outperformance? *European Journal of Social Psychology*, 31(5), 593-607.
- Exline, J. J., Single, P. B., Lobel, M., & Geyer, A. L. (2004). Glowing praise and the envious gaze: social dilemmas surrounding the public recognition of achievement. *Basic and Applied Social Psychology*, 26(2-3), 119-130.
- Exline, J. J., & Zell, A. L. (2012). Who doesn't want to be envied? Personality correlates of emotional responses to outperformance scenarios. *Basic and Applied Social Psychology*, 34(3), 236-253.
- Exline, J. J., Zell, A.L., Bratslavsky, E., Hamilton, M., & Swenson, A. (2012). People-pleasing through eating: sociotropy predicts greater eating in response to perceived social pressure. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 31(2), 169-193.
- Exline, J. J., Zell, A. L., & Lobel, M. (2013). Side-stepping awkward encounters: avoidance as a response to outperformance-related discomfort. *Journal of Applied Social Psychology*, 43(4), 706-720.
- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations*, 7(2), 117-140.
- Gerhards, L., Siemer, N. (2016). The impact of private and public feedback on worker performance - evidence from the lab. *Economic Inquiry*, 54(2), 1188-1201.
- GfK Intomart (2014). *Extra inzet en aanbod voor toptalenten. Een onderzoek naar het gepercipieerd belang, de beleving en behoefte onder leerlingen, ouders, leraren en schoolleiders*. Opgehaald op 24 juli 2018, van <https://archieff06.archiefweb.eu/archives/archiefweb/20180418111911/https://www.rijksover->

heid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/
rapporten/2014/01/01/extra-inzet-en-aan-
bod-voor-toptalenten/hoofdlijnenrapportage-
peiling-toptalenten-2014.PDF.

- Henagan, S. C. (2010). The perils of workplace recognition: antecedents to discomfort associated with being the target of upward comparisons. *Basic and Applied Social Psychology, 32(1)*, 57-68.
- Henagan, S. C., & Bedeian, A. G. (2009). The perils of success in the workplace: comparison target responses to coworkers' upward comparison Threat. *Journal of Applied Social Psychology, 39(10)*, 2438-2468.
- Horner, M. S. (1972). Toward an understanding of achievement-related conflicts in women. *Journal of Social Issues, 28(2)*, 157-175.
- Hyland, M.E. (1989). There is no motive to avoid success: the compromise explanation for success-avoiding behavior. *Journal of Personality, 57(3)*, 665-693.
- Koch, E. J., & Metcalfe, K. P. (2011). The bitter-sweet taste of success: daily and recalled experiences of being an upward social comparison target. *Basic and Applied Social Psychology, 33(1)*, 47-58.
- Koch, E. J., & Totton, S. F. (2015). "What've I done to deserve this?" The role of deservingness in reactions to being an upward comparison target. *Journal of Social and Personal Relationships, 34(1)*, 3-25.
- Koenen, B., Verhue, D. (2016). *Toptalent in het onderwijs. Een monitoronderzoek naar het (waargenomen) belang, de beleving en de behoeften ten aanzien van het stimuleren van toptalent in het primair en voortgezet onderwijs*. Opgehaald op 24 juli 2018, van www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/03/14/peiling-toptalenten-in-het-onderwijs-maart-2016.
- Langford, J., & Clance, P.R. (1993). The imposter phenomenon: recent research findings regarding dynamics, personality and family patterns and their implications for treatment. *Psychotherapy, 30(3)*, 495-501.
- Lee, K., Duffy, M. K., Scott, K. L., & Schippers, M. C. (2018). The experience of being envied at work: how being envied shapes employee feelings and motivation. *Personnel Psychology, 71(2)*, 181-200.
- Lubit, R. (2002). The long-term organizational impact of destructively narcissistic managers. *The Academy of Management Executive, 16(1)*, 127-138.
- Meelissen, M.R.M., Netten, A., Drent, M., Punter, R.A., Droop M., & Verhoeven L. (2012). *PIRLS- en TIMSS-2011 Trends in leerprestaties in Lezen, Rekenen en Natuuronderwijs*, Nijmegen: Radboud Universiteit, Enschede: Universiteit Twente.
- Neumeister, K. L. S. (2004). Factors influencing the development of perfectionism in gifted college students. *Gifted Child Quarterly, 48(4)*, 259-274.
- Nieuwsarchief Universiteit Leiden (2003). *Balke-nende: Goede prestaties aan de universiteit mogen meer lonen*. Opgehaald op 20-09-2017, van <http://www.leidenuniv.nl/nieuwsarchief2/128.html>.
- Parkman, A. (2016). The imposter phenomenon in higher education: incidence and impact. *Journal of Higher Education Theory and Practice, 16(1)*, 51-60.
- Parrott, W. G., & Rodriguez Mosquera, P. M. (2008). On the pleasures and displeasures of being envied. In R. H. Smith (Ed.), *Envy: Theory and research* (pp. 117-132). New York, NY : Oxford University Press.
- Pheko, M.M. (2013a). The impact of resource loss and resource gain among botswana employees: a test of the conservation of resources theory. *International Journal of Business and Social Science, 4(4)*, 151-164.
- Pheko, M. M. (2013b). A test of the culture-performance related distress hypothesis among employees in a collectivistic culture. *International Journal of Development and Sustainability, 2(2)*.
- Raskin, R. N., & Hall, C. S. (1979). A narcissistic personality inventory. *Psychological Reports, 45*, 590.
- Rijksoverheid (2007a). *Bouwen aan de toekomst met kennis, innovatie en ondernemerschap*. Opgehaald op 20 september 2017, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/toespraken/2008/12/17/toespraak-minister-president-bij-opening-academisch-jaar-wageningen-universiteit-en-research-centrum>.
- Rijksoverheid (2007b). *Eindrapport 'Wegen voor Talent'*. Opgehaald op 20 september 2017, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2007/12/07/bijlage-a-eindrapport-wegen-voor-talent>.

- Rijksoverheid (2013). *Toptalenten in het funderend onderwijs*. Opgehaald op 14 juli 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/talent-op-school/documenten/kamerstukken/2013/09/02/kamerbrief-over-toptalent-in-het-funderend-onderwijs>.
- Rijksoverheid (2014). *Plan van Aanpak Toptalenten 2014-2018*. Opgehaald op 20 januari 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/03/10/plan-van-aanpak-toptalenten-2014-2018>.
- Rijksoverheid (2016). *Voortgangsrapportage Plan van Aanpak Toptalenten 2014-2018*. Opgehaald op 14 juli 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/03/14/kamerbrief-met-voortgangsrapportage-plan-van-aanpak-toptalenten-2014-2018>.
- Robins, C. J., Ladd, J., Welkowitz, J., Blaney, P. H., Diaz, R., & Kutcher, G. (1994). The personal style inventory: Preliminary validation studies of new measures of sociotropy and autonomy. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 16*(4), 277-300.
- Rodriguez Mosquera, P. M., Parrott, W. G., & Hurtado de Mendoza, A. (2010). I fear your envy, I rejoice in your coveting: on the ambivalent experience of being envied by others. *Journal of Personality and Social Psychology, 99*(5), 842.
- Romani, S., Grappi, S., & Bagozzi, R. P. (2016). The bittersweet experience of being envied in a consumption context. *European Journal of Marketing, 50*(7/8), 1239-1262.
- Schall, M., Martiny, S. E., Goetz, T., & Hall, N. C. (2016). Smiling on the inside: the social benefits of suppressing positive emotions in outperformance situations. *Personality & Social Psychology Bulletin, 42*(5), 559-571.
- Singelis, T. M., Triandis, H. C., Bhawuk, D. P., & Gelfand, M. J. (1995). Horizontal and vertical dimensions of individualism and collectivism: a theoretical and measurement refinement. *Cross-Cultural Research, 29*(3), 240-275.
- Sirius (2014). *Niet reguleren maar uitdagen: de vele wegen die leiden naar excellentie, overall auditrapport Siriusprogramma 2008-2014*. Opgehaald op 1 juni 2018, van https://www.siriusprogramma.nl/publicaties/sirius-overall-auditrapport-2014#_WxEof-4IOM8.
- Smith, R. H. (2000). Assimilative and contrastive emotional reactions to upward and downward social comparisons. In J. Suls & L. Wheeler (Eds.), *Handbook of social comparison: Theory and research* (pp. 173-200). New York: Kluwer Academic/Plenum.
- Tal-Or, N. (2008). Communicative behaviors of outperformers and their perception by the outperformed people. *Human Communication Research, 34*(2), 234-262.
- Tiesinga, L. & Wolfensberger, M. (2014). De cultuur van honoursstudenten en de mogelijke invloed op de reguliere studiecultuur. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs, 4*(2), 5-20.
- Tresemmer, D. W. (1977). *Fear of Success*. New York: Plenum Press.
- Tweede Kamer (2004). *Toelatingsbeleid in het hoger onderwijs*. Opgehaald op 20 september 2017, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29388-1>.
- Van Baar, J. (2014). *De prestatiegeneratie: Een pleidooi voor middelmatigheid* (2e druk). Amsterdam: Atlas Contact.
- Van de Ven, N., Zeelenberg, M., & Pieters, R. (2009). Leveling up and down: the experiences of benign and malicious envy. *Emotion, 9*(3), 419.
- Van de Ven, N., Zeelenberg, M., & Pieters, R. (2010). Warding off the evil eye: when the fear of being envied increases prosocial behavior. *Psychological Science, 21*(11), 1671-1677.
- Weiner, J. M., & Higgins, M. C. (2017). Where the two shall meet: exploring the relationship between teacher professional culture and student learning culture. *Journal of Educational Change, 18*(1), 21-48.
- White, P. H., Sanbonmatsu, D. M., Croyle, R.T., & Smittipatana, S. (2002). Test of socially motivated underachievement: "letting up" for others. *Journal of Experimental Social Psychology, 38*, 162-169.
- Williams, K. D., Forgas, J. P., & Von Hippel, W. (Eds.). (2005). *The social outcast: ostracism, social exclusion, rejection, and bullying*. New York: Psychology Press.
- Wood, J. V. (1989). Theory and research concerning social comparisons of personal attributes. *Psychological Bulletin, 106*(2), 231.
- Zell, A. L., & Exline, J. J. (2010). How does it feel to be outperformed by a "good winner"? Prize sharing and self-deprecating as appeasement strategies. *Basic and Applied Social Psychology, 32*(1), 69-85.

Auteurs

Sandra Zuiker is als GZ-psycholoog verbonden aan SBO De Wissel te Hoorn en als promovendus aan de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR), **Marise Born** is als hoogleraar Personeelspsychologie verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) en als bijzonder hoogleraar Arbeids- en Personeelspsychologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam (VU) en buitengewoon hoogleraar bij Optentia en Faculty of Economic and Management Sciences North-West University South Africa, **Jan van Strien** is als hoogleraar Biologische en Cognitieve Psychologie verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR).

Correspondentieadres: Sandra Zuiker, p/a J.W. van Strien, Mandeville Building T13-45, Postbus 1738, 3000 DR Rotterdam, e-mail: zuiker@essb.eur.nl

Abstract

Stimulating top talent in Dutch education: the effect on outperformance-related distress

Stimulating outperformance has high priority in Dutch education. Aim is to change the Dutch

egalitarian culture to a more performance-oriented culture that rewards outperformance. Although privately satisfying, outperformance can also lead to interpersonal strain. Elxine and Lobel (1999) introduced the term Sensitivity about being the Target of a Threatening Upward Comparison (STTUC) to refer to this outperformance-related distress. Through a systematic review of 39 studies (37 samples) evidence was found for the STTUC-framework and characteristics of the outperformer, situation and relation were found to influence STTUC. An interesting finding in relation to Dutch educational policy is that in individualistic, performance-oriented cultures that accept inequality, outperformers experience more STTUC. Furthermore sociotropy proves to be a consistent predictor of STTUC while narcissism predicts positive emotions in response to outperformance. Findings suggest that the aimed cultural change in Dutch education can increase STTUC and can favour outperformers high in narcissism over those high in sociotropy. Implications for policy and practice are discussed.

Keywords: outperformance, STTUC, top talent, education